

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Ústav historických věd

Eneolitické osídlení Chrudimi

Filip Habrman

Bakalářská práce

2013

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Filip Habrman**
Osobní číslo: **H09538**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obory: **Historie (dvouoborové)**
Ochrana hmotných památek (dvouoborové)
Název tématu: **Eneolitické osídlení Chrudimi**
Zadávající katedra: **Ústav historických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem bakalářské práce bude zpracování archeologických nálezů z období eneolitu, učiněných při záchranném archeologickém výzkumu na staveništi nákupního centra TESCO v Chrudimi. Dále budou zkompletovány a zhodnoceny zprávy z regionální a další archeologické literatury týkající se tohoto období na katastru Chrudimi. Na základě vyhodnocení pramenů bude podán obraz vývoje Chrudimi v eneolitu, a tento vývoj bude zařazen do souvislostí eneolitického vývoje ve východních Čechách.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Felcman, O. - Musil, F. 2009: Dějiny východních Čech v pravěku a středověku (do roku 1526). Praha. Frolík, J. 1981: Archeologické nálezy Chrudimsko (Chrudim). Chrudim. Frolík, J. - Sigl, J. 1998a: Chrudim v pravěku a středověku. Obrazy každodenního života. Chrudim. Musil, J. - Švédová, J. 2010: Záchranný archeologický výzkum při stavbě OC TESCO v Chrudimi - Píšťovech, in: Archeologické výzkumy v Čechách 2009. Sborník referátů z informačního kolokvia, Zprávy České archeologické společnosti - Supplément 78. Praha, s. 14. Neustupný, E. (ed.) 2008: Archeologie pravěkých Čech/4. Eneolit. Praha.

Vedoucí bakalářské práce:

doc. PhDr. Luboš Jiráň, CSc.

Ústav historických věd

Datum zadání bakalářské práce:

30. dubna 2011

Termín odevzdání bakalářské práce:

31. března 2012

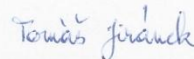
prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
532 10, Pardubice, Studentská 44

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2011

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu pramenů a literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na mojí práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 30. 6. 2014

Filip Habrman

Na tomto místě bych rád poděkoval PhDr. Janu Jílkovi, Ph.D. za vedení, konzultace a rady při tvorbě této bakalářské práce. Dále bych rád poděkoval PhDr. Janu Musilovi z Regionálního muzea v Chrudimi za zpřístupnění archeologického materiálu a že mi ve všem vyšel vstříc. Poděkování patří též Mgr. Kristýně Cebové z Východočeského muzea v Pardubicích za pomoc a rady při kresbě a dataci nalezeného materiálu. Děkuji také své rodině za trpělivost a své přítelkyni za podporu.

Anotace

Hlavním cílem této bakalářské práce je zpracování archeologických nálezů z období mladšího neolitu a eneolitu, učiněných při záchranném archeologickém výzkumu na staveništi nákupního centra TESCO v Chrudimi. Dále budou zkompletovány a zhodnoceny zprávy z regionální a další archeologické literatury týkající se tohoto období na katastru Chrudimi. Na základě vyhodnocení pramenů bude podán obraz vývoje Chrudimi v mladším neolitu a eneolitu a tento vývoj bude zařazen do souvislostí pozdně neolitického a eneolitického vývoje ve východních Čechách.

Klíčová slova

Pravěk, mladší neolit, eneolit, lengyelská kultura, Chrudim, archeologie, keramika.

Annotation

The primary goal of this bachelor thesis is processing archaeological finds from the young Neolithic and Eneolithic, made at the rescue archaeological research at the site TESCO shopping center in Chrudim. There will also be completed and reviewed reports from regional and other archaeological literature regarding this period the land Chrudim. Based on the evaluation of sources will be given an image of Chrudim development in late Neolithic and Eneolithic and this development will be placed in the context of development Eneolithic in Eastern Bohemia.

Key words

Prehistory, young Neolithic, Eneolithic, lengyel culture, Chrudim, archaeology, ceramics.

Obsah

1. Úvod	- 1 -
2. Lokalizace a přírodní podmínky	- 3 -
3. Dějiny archeologického bádání v Chrudimi.....	- 6 -
4. Pravěký vývoj Chrudimi na příkladech nejdůležitějších lokalit	- 11 -
5. Doklady lengyelského osídlení východních Čech	- 17 -
5.1. Lengyelský kulturní komplex.....	- 17 -
5.2. Naleziště lengyelské kultury ve východních Čechách	- 18 -
5.2.1. Nálezy keramiky staršího stupně MMK.....	- 19 -
5.2.2. Nálezy keramiky mladšího stupně MMK	- 19 -
5.2.3. Nálezy jordanovské kultury	- 20 -
6. Eneolit východních Čech	- 22 -
6.1. Stručný přehled eneolitu.....	- 22 -
6.2. Eneolitická naleziště ve východních Čechách	- 22 -
6.2.1. Starší eneolit.....	- 23 -
6.2.2. Střední eneolit	- 24 -
6.2.3. Mladší eneolit.....	- 26 -
7. Záchraný archeologický výzkum na lokalitě Chrudim - Píšťovy	- 29 -
7.1. Úvod a příčiny výzkumu	- 29 -
7.2. Průběh záchraného výzkumu	- 29 -
7.3. Popis nalezené situace.....	- 29 -
7.4. Popis a vyhodnocení objektu 300.....	- 32 -
7.4.1. Analýza nálezového inventáře	- 34 -
7.4.2. Vyhodnocení keramického materiálu.....	- 35 -
7.4.2.1. Mísy.....	- 36 -
7.4.2.2. Mísy na nožce.....	- 37 -

7.4.2.3. Poháry.....	- 37 -
7.4.2.4. Hrnce	- 37 -
7.4.2.5. Plastická výzdoba.....	- 37 -
7.4.3. Štípaná industrie.....	- 38 -
7.4.4. Ostatní nálezy.....	- 38 -
7.4.5. Kresebná dokumentace	- 40 -
8. Chrudimská naleziště na mapovém zobrazení	- 44 -
8.1. Lengyelská naleziště	- 44 -
8.2. Eneolitická naleziště.....	- 45 -
9. Závěr.....	- 48 -
10. Resumé.....	- 49 -
11. Přílohy	- 50 -
11.1. Katalog keramických nálezů	- 50 -
11.2. Obrazové přílohy.....	- 54 -
12. Seznam použitých zdrojů	- 56 -
12.1. Literatura	- 56 -
12.2. Internetové zdroje.....	- 62 -
13. Seznam použitých zkratek.....	- 63 -

1. Úvod

K jednomu z největších a nejdůležitějších měst východočeského regionu patří i Chrudim, jenž je strategicky situována na ostrožně, kterou ze tří stran chrání meandr řeky Chrudimky. Tato poloha byla ideálním místem pro zakládání sídlišť a není proto divu, že město a jeho přilehlé části patří k významným lokalitám již od dob pravěkých. Chrudim se později stala raným i vrcholně středověkým centrem. Po celou dobu své existence byla střediskem regionu a toto postavení si zachovala dodnes.

Tyto skutečnosti způsobily, že se i do těchto míst přesunul zájem historiků a archeologů. Můžeme zde pozorovat dlouhou tradici archeologických výzkumů, avšak systematicky je Chrudim sledována až od 80. let 20. století. Od té doby byly realizovány desítky především záchranných výzkumů, které jsou ovšem omezeny prostorově i časově. V současné době provádí archeologické výzkumy místí Regionální muzeum v Chrudimi či Archeologický ústav AV ČR v Praze.

Archeologické akce nám přinesly celou škálu, především keramických zlomků, které můžeme řadit do jednotlivých historických období. V červnu - září roku 2009 se konal v městské části Píšť'ovy záchranný výzkum, jenž přinesl důležité poznatky o pravěkém osídlení na katastru Chrudimi. Mimo jiné zde byl objeven žlab, jenž byl určen jako objekt 300, který byl archeology zařazen do kultury s nálevkovitými poháry a tento objekt se stal mým středem zájmu v této bakalářské práci. Původním záměrem bylo zpracování tohoto objektu s množstvím keramiky a zasazení ho do celkového eneolitického osídlení Chrudimi, avšak po prozkoumání a rozboru materiálu jsem i díky doktoru Vítu Vokolkovi a doktoru Miroslavu Dobešovi, za což jim děkuji, došel k závěru, že se jedná o keramiku kultury lengyelské, jenž je v historii datována do závěru neolitu.

Po poradě s vedoucím této bakalářské práce, doktorem Janem Jílkem, jsme se rozhodli, že zachováme původní strukturu práce, kterou navíc obohatíme o poznatky lengyelské kultury, jejího osídlení v rámci východních Čech a samotné Chrudimi.

Předkládaná práce je rozčleněna na sedm základních okruhů. V prvním okruhu podávám stručný přehled o přírodních podmínkách, následují dějiny archeologického bádání v Chrudimi, na něž navazují podáním obrazu o pravěkém osídlení města na příkladech nejdůležitějších lokalit. Ve čtvrté kapitole se snažím čtenářům přiblížit osídlení východních

Čech lengyelskou kulturou a o to samé mi jde i v navazující páté části, ovšem zde se jedná o kultury spadající do samotného eneolitu.

Největší a nejpřínosnější kapitolou by měla být předposlední, šestá, kde se věnuji obecně výzkumu v Chrudimi - Píšťovech s následným podrobnějším rozbořem objektu 300, kresebnou dokumentací a datací nalezených artefaktů. V poslední kapitole se pokusím podat celkový obraz Chrudimi, zobrazený na mapách, v kultuře lengyelské a v kulturách eneolitických s přihlédnutím k celkovému vývoji těchto kultur ve východních Čechách.

2. Lokalizace a přírodní podmínky

Podobu osídlení jakéhokoliv území určovaly téměř vždy přírodní podmínky daného místa. Zejména přítomnost vody, kvalita půdy, vegetace a podnebí hrály důležitou roli i v našem případě.

Chrudim je město střední velikosti ležící v Pardubickém kraji na rozhraní Železných hor a Polabské nížiny, 110 km východně od Prahy, 10 km jižně od Pardubic. Nadmořská výška je v rozmezí od 243 do 300 m n. m., zeměpisná šířka je 49° 57' a zeměpisná délka pak 15° 47'. Katastrální výměra města činí 33,20 km² a dělí se na 5 území - Chrudim I - IV, které tvoří jedno katastrální území, dále Topol, Medlešice, Vestec a Vlčnov. Charakter půdy je ze 75 % pro zemědělské využití.¹

Geomorfologicky je město součástí Chrudimské tabule, jež je západním výběžkem Svitavské pahorkatiny, která náleží k České křídové tabuli. Na severní straně je Chrudimská tabule vymezena labským údolím, na jihozápadě Železnými horami, na jihu a jihovýchodě pak svahem Vraclavského hřbetu.² V regionu převažují slíny svrchního turonu až koniak, tvrdé slínovce tvoří polohu na rozhraní obou stupňů. V chrudimské části se rozkládají rozsáhlé pokryvy spraší. Skalní útvary v regionu prakticky chybí.³

Městem protéká řeka Chrudimka, která pramení v CHKO Žďárské vrchy⁴ a vlévá se do naší největší řeky Labe v Pardubicích. Sama Chrudimka má několik svých přítoků, jmenovitě řeka Novohradka, říčka Bylanka, či potoky Ležák a Žejbro.⁵ *V místě historického jádra Chrudimi vytváří velký meandr, který obtéká na jižní, západní a severní straně výraznou ostrožnu. Ostrožna se nachází v nadmořské výšce přibližně 260-270 m n. m. a její převýšení proti okolní nivě činí cca 10-12 m.*⁶

Chrudimsko náleží teplé oblasti T 2⁷, průměrné roční teploty dosahují osmi až devíti stupňů celsia, průměrný roční úhrn srážek činí 700 až 800 mm.⁸ Původní vegetační pokryv Chrudimi tvořily dubo-habrové háje a v okolí řeky byly k spatření luhy⁹ a olšiny.¹⁰ Půdní

¹ <http://www.chrudim.eu/mesto/o-chrudimi/zakladni-informace.html> [1.10.2013].

² FROLÍK, Jan - SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku. Obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998. ISBN 80-902531-0-5, str. 12.

³ CULEK, Martin (ed.). *Biogeografické členění České republiky*. Praha, 1996. ISBN 80-85368-80-3, str. 59.

⁴ <http://www.chrudim.eu/mesto/o-chrudimi/zakladni-informace.html> [1.10.2013].

⁵ <http://www.mikroregionchrudimsko.cz/index.php?nid=663&lid=cs&oid=23172> [1.10.2013].

⁶ FROLÍK, J. - SIGL, J.. *Chrudim v pravěku a středověku. Obrazy každodenního života*, str. 12.

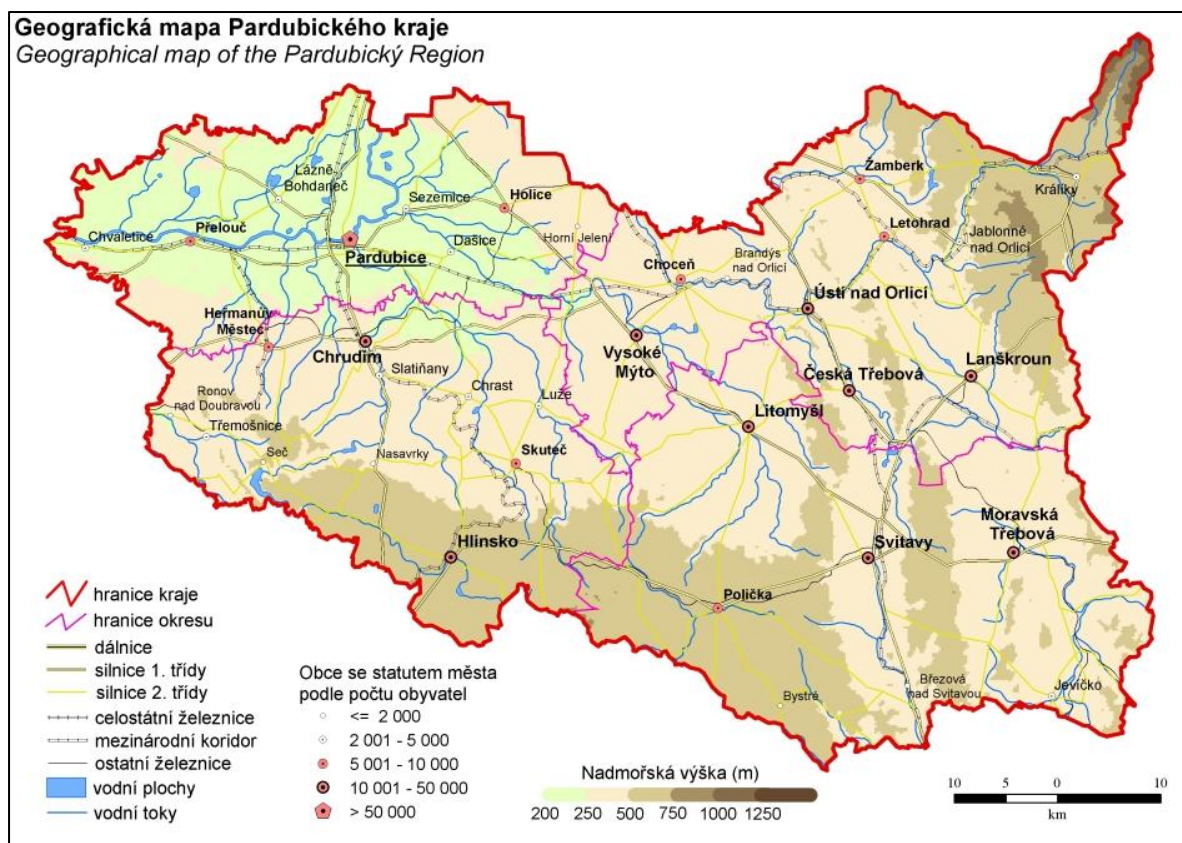
⁷ CULEK, M. (ed.). *Biogeografické členění České republiky*, str. 59.

⁸ <http://www.mikroregionchrudimsko.cz/index.php?nid=663&lid=cs&oid=23172> [1.10.2013].

⁹ Luh je podmáčený les s vysokou hladinou podzemní vody a záplavovým cyklem.

pokryv tvoří pruh hnědozemní černozemě, místy se vyskytují též hnědozemě na spraši (často oglejené).¹¹

Pro první obyvatele tohoto pozdějšího města byly tedy podmínky pro život naprosto ideální. Vody se dostávalo jak z řeky, tak z mraků, půdy pro pěstování plodin byly kvalitního rázu, teplota po celý rok byla slučitelná se životem. I vyvýšený terén nad nížinou, ze kterého se naskýtal pohled na úrodné Polabí, měl dozajista podíl na osídlení tohoto místa.

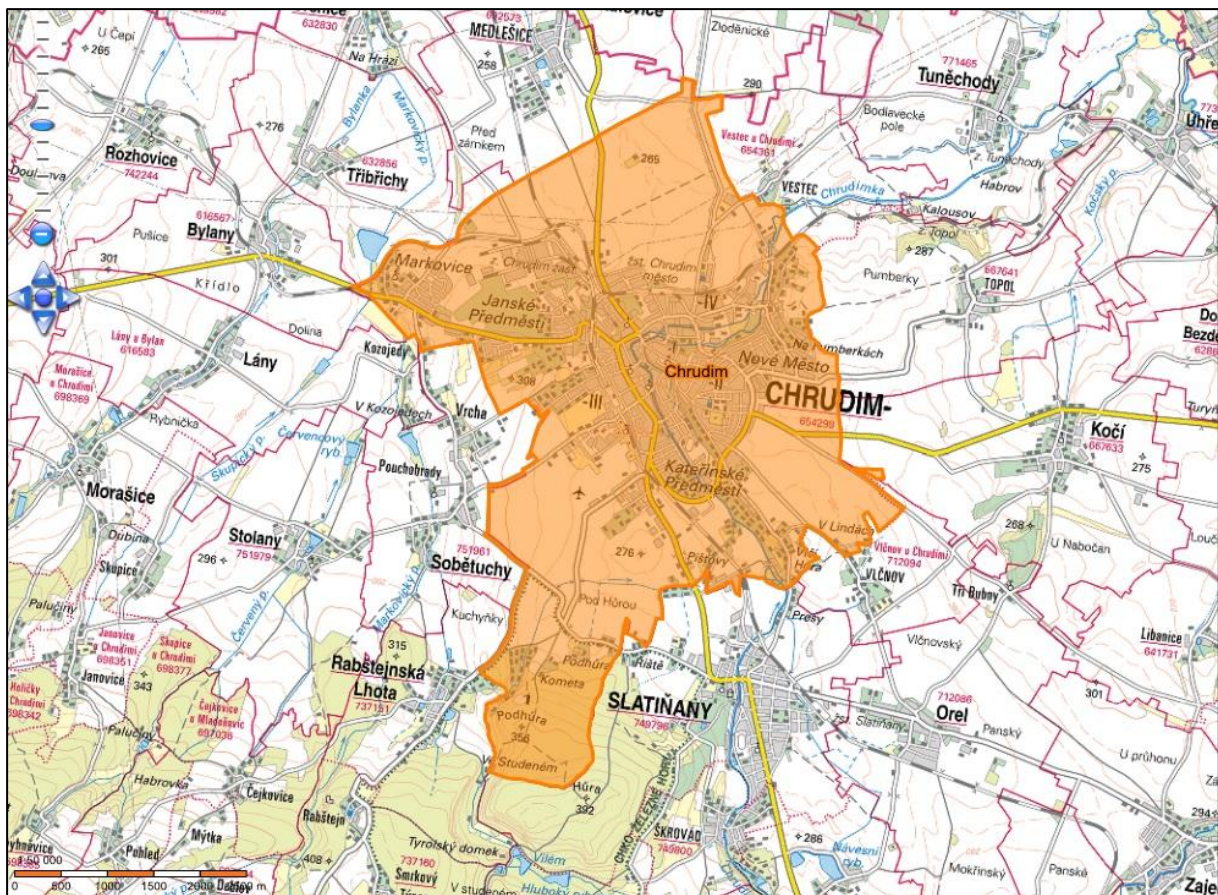

Obrázek 1: Geografická mapa Pardubického kraje.

(URL:[http://www.czso.cz/xec/redakce.nsf/i/geograficka_mapa_pardubickeho_kraje/\\$File/geograficka.jpg](http://www.czso.cz/xec/redakce.nsf/i/geograficka_mapa_pardubickeho_kraje/$File/geograficka.jpg)). [14.5.2014]

¹⁰ FROLÍK, J. - SIGL, J.. *Chrudim v pravěku a středověku. Obrazy každodenního života*, str. 12.

¹¹ CULEK, M. (ed.). *Biogeografické členění České republiky*, str. 60.

Obrázek 2: Katastrální území Chrudimi.

(URL:<http://vdp.cuzk.cz/marushka/?ThemeID=1&MarQueryID=KU&MarQParamCount=1&MarQParam0=654299&MarPanelLegend=false&InfoURL=http://vdp.cuzk.cz/vdp/ruian/prechodNaDetail&InfoTarget=vdp>). [14.5.2014]

3. Dějiny archeologického bádání v Chrudimi

Nejstarší doklady archeologické aktivity v Chrudimi jsou spjaty s Františkem Antonínem Rybičkou, který roku 1848 publikoval nejstarší archeologickou situaci a sice, když v sousedství sloupu sv. Václava na Novém Městě objevil v sídlištní vrstvě několik nádob. Tyto artefakty se nám ale bohužel nedochovaly.¹²

Systematickým archeologickým výzkumům se v 50. a 60. letech 19. století věnoval Moric Lüssner. Přínos k archeologii tohoto státního úředníka je nesmírný. Vděčíme mu za poznání historie a památek nejen v Chrudimi, kde zachránil nálezy na stavbách budovy gymnázia, nové budovy bývalého krajského soudu, či při stavbách městských domů v historickém jádru města, ale i dalších míst, zejména ve východních Čechách.¹³

Na jeho činnost navázal František Schmoranz, který se v 70. letech 19. stol. zabýval regotizací¹⁴ arciděkanského chrámu Nanebevzetí P. Marie. I když jsou dnes nálezy M. Lüssnera a F. Schmoranze z velké části ztraceny nebo rozptýleny v řadě muzeí, staly se poznatky těchto dvou dobových archeologů základem pro pozdější práce o počátcích Chrudimi a to i přesto, že jejich interpretace byla značně nepřesná (např. všechny situace byly vykládány jako hroby, všechny památky patřily Slovanům).¹⁵

Na přelomu století provedl J.L. Pič shrnutí dosavadních nálezů z Chrudimi. Pičova práce zachytila řadu dnes již ztracených nálezů a opět se stala zdrojem dalších publikací. V následujících letech byly nálezy zachraňovány jen příležitostně, jmenujme např. Ludvíka Domečku¹⁶ či Karla Václava Adámka, jenž byl předsedou památkového odboru ve Vlastivědném muzeu pro východní Čechy v Chrudimi do roku 1942, kdy muzeum svou činnost přerušilo.¹⁷ Až teprve v období po 2. světové válce byly provedeny některé archeologické výzkumy, z nichž za zmínku stojí např. výzkum J. Rataje roku 1952, jenž objevil slovanskou zásobnici značné velikosti o průměru hrdla 31 cm¹⁸, nebo archeologii doby hradištní O. Kytlicové, která při záchranném archeologickém výzkumu roku 1952 pod kostelem objevila kostru, ležící nznak v natažené poloze bez milodarů, velké množství

¹² FROLÍK, J. - SIGL, J.. *Chrudim v pravěku a středověku. Obrazy každodenního života*, str. 9.

¹³ Tamtéž.

¹⁴ Regotizace = obnova nebo přístavba určité památky v gotickém stylu

¹⁵ FROLÍK, Jan. *Archeologické nálezy Chrudimsko(Chrudim)*. Chrudim, 1981, str. 5.

¹⁶ DOMEČKA, Ludvík. *Předhistorické nálezy z let 1919 - 1928 ve Vlastivědném muzeu pro východní Čechy v Chrudimi*. Vlastivědný sborník východočeský IV/1929, str. 24 - 27.

¹⁷ HROMÁDKOVÁ, Kateřina. *Karel Václav Adámek a jeho činnost muzejní a muzeologická*. Diplomová práce 2008. Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, str. 1.

¹⁸ RATAJ, Jan. *Slovanská obilnice v Chrudimi*. In *Archeologické rozhledy* 4, 1952, str. 453 - 454.

slovanských střepů, železný nůž, přeslen či zlomky korodovaného železa. Chemické složení půdy zde naznačuje dlouhotrvající osídlení a je možno zde očekávat mladohradištní osídlení návrší kolem kostela, jež tvoří centrum Chrudimi.¹⁹ Opomenout nelze ani B. Nechvátala, který na jaře roku 1965 v budově bývalého krajského soudu učinil nález lidských kostí, dvojí zdivo a také hradištní keramiku tmavě hnědé až černé barvy. Nález keramiky lze datovat do středohradištního období.²⁰

Velice významnou osobností nejen chrudimské archeologie se od 50. let minulého století stává V. Vokolek, jehož výzkumy přinesly velmi důležité poznatky. Realizoval záchranné práce na staveništi Konstruktivy, v Olbrachtově ulici, či záchranný výzkum lužického pohřebiště na severním okraji města.²¹ Prováděl mimo jiné i terénní průzkumy na Chrudimsku. Nejdůležitější prací V. Vokolka se stal záchranný archeologický výzkum na návrší Pumberka roku 1985 až 1986, kde byla objevena nejstarší fortifikace města. Nálezy zde patřily lengyelské a slezskoplatěnické kultuře.²²

Ke konci 70. let bylo podniknuto několik archeologických akcí. Patří k nim mimo jiné záchranný výzkum na předměstí sv. Kateřiny v prostoru nové bytovky v zadních traktech domů čp. 112, 80, 85, 84 a 83 v Havlíčkově ulici. Byl zde ojediněle zjištěn objekt s lužickou keramikou či středověké nálezy ze 14. století i mladší. V ulici Přemysla Otakara II. při průkopu plynovodu byl nalezen v sekundárním uložení střep ze 14. století, ve Filištníkové ulici čp. 27 byl zjištěn zbytek kostrového hrobu bez nálezů a souvrství s nálezy středověkými. V témže roce se uskutečnily také 2 sběry a to na poli parcely č. 648, kde bylo objeveno sídliště slezskoplatěnické kultury a sběr na Pumberkách, kde se našlo několik střepů z období popelnicových polí.²³ K dalším akcím patří např. sběr nad dvorem „Májovem“ (nálezy pravěké a středohradištní) či na parcele č. 1334 „Na skřivánku“ (sídliště slezskoplatěnické

¹⁹ KYTLICOVÁ, Olga. *Slovanské sídliště v Chrudimi*. In *Archeologické rozhledy* 8, 1956, str. 92 - 93.

²⁰ FROLÍK, J. - SIGL, J.. *Chrudim v pravěku a středověku. Obrazy každodenního života*, str. 10. ; NECHVÁTAL, Bořivoj. *Nález středohradištní keramiky v Chrudimi*. In *Archeologické rozhledy* 19, 1967, str. 98 - 100.

²¹ VOKOLEK, Vít. *Lužické pohřebiště v Chrudimi*. In *Archeologické rozhledy* 37, 1985, str. 244 - 260.

²² FROLÍK, J. - SIGL, J.. *Chrudim v pravěku a středověku. Obrazy každodenního života*, str. 10. ; VOKOLEK, Vít. - ZÁPOTOCKÝ, Milan. *Východní Čechy v raném eneolitu: Lengyelská a jordanovská kultura*. In *Archeologie ve středních Čechách* 13. Praha, 2009, str. 567 - 654.

²³ SIGL, Jiří - VOKOLEK, Vít. *Záchranné výzkumy a jiné akce v terénu provedené v roce 1978*. In *Zpravodaj Krajského Muzea východních Čech, číslo 1, ročník VI. Hradec Králové, 1979, str. 3 - 10.*

kultury). Při rozšiřování Olbrachtovy ulice došlo k narušení tří objektů, z nichž jeden náležel středověku, další dva slezskoplatěnické kultuře.²⁴

V 80. a 90. letech přebírají otěže archeologie v Chrudimi Jan Frolík a Jiří Sigl. V tomto období byly podniknuty výzkumy zejména v prostoru historického jádra v Široké ulici, Resselově náměstí, na Školním náměstí, v Břetislavově ulici, kde se mimo jiné poprvé podařilo doložit předpokládané kamenné opevnění Nového Města²⁵ či ve Štěpánkově ulici, kde se podařilo ověřit existenci mladohradištního valového opevnění a bylo také potvrzeno středohradištní osídlení ostrožny v 9.-10. století.²⁶ Větší pozornosti bylo věnováno při výstavbě Kateřinského předměstí v roce 1983, kde byly nalezeny objekty širokého časového zařazení a sice kultury s lineární keramikou, lužické kultury, ojedinělý je i nález mladohradištního střepu. Nejvíce objektů ale patřilo do období středověku 13. - 15. století.²⁷ O rok později pokračovalo sledování zemních prací v areálu města v ulici Rudé armády, náměstí Jana Žižky, Kollárovy ulice, Štěpánkovy ulice či v tzv. "Myší díře". Celkově tyto akce potvrdily předpoklad, že se na okraji ostrožny lépe zachovaly pravěké a mladohradištní situace, poněvadž nebyly tolik zasaženy pracemi při založení středověkého města.²⁸

Největší pozornost v té době ale poutal výzkum ve Filištínské ulici, který probíhal v letech 1996 a 1997, na místě, kde dnes stojí budova Státního okresního archivu. Výzkum byl prováděn v předstihu, což umožnilo archeologům důkladné prozkoumání a získání velkého souboru nálezů, jenž pokrývá období od pravěku až do novověku. Nachází se zde zbytky keramiky, stavební materiál, ale také organický materiál jako je dřevo či kůže. Velmi bohatý je také soubor středověkého skla. Celkově tento výzkum velmi obohatil dosavadní poznatky o každodenním životě obyvatel Chrudimi.²⁹

²⁴ SIGL, Jiří - VOKOLEK, Vít. *Záchranné výzkumy a jiné akce provedené arch. odd. K MVČ v Hradci Králové v roce 1979*. In Zpravodaj Krajského Muzea východních Čech, číslo 1-2, ročník VII. Hradec Králové, 1980, str. 1 – 3.

²⁵ FROLÍK, Jan - SIGL, Jiří. *Archeologický výzkum v Břetislavově ulici a na Žižkově náměstí v Chrudimi*. In Zpravodaj Krajského Muzea východních Čech, číslo 19/1993. Hradec Králové, 1993, str. 80 - 86.

²⁶ FROLÍK, Jan - SIGL, Jiří. *Pokračování zjišťovacího výzkumu ve Štěpánkově ulici čp. 85 v Chrudimi v roce 1990*. In Zpravodaj Krajského Muzea východních Čech, číslo 18/1991-1992. Hradec Králové, 1993, str. 69 - 71.

²⁷ FROLÍK, Jan. - SIGL Jiří. *Předběžná zpráva o záchranném výzkumu v Chrudimi na Kateřinském předměstí*. In Zpravodaj muzea v Hradci Králové, číslo 1, ročník XI. Hradec Králové, 1984, str. 72 – 73. ; FROLÍK, J. - SIGL, J.. *Chrudim v pravěku a středověku. Obrazy každodenního života*, str. 10.

²⁸ FROLÍK, Jan. - SIGL Jiří. *Záchranné výzkumy v Chrudimi v roce 1984*. In Zpravodaj muzea v Hradci Králové, číslo 1, ročník XII. Hradec Králové, 1985, str. 91 – 97.

²⁹ FROLÍK, Jan. - SIGL Jiří. *Předstihový archeologický výzkum v Chrudimi – Filištínské ulici na staveništi nové budovy Okresního archivu v roce 1996*. In Zpravodaj muzea v Hradci Králové 23. Hradec Králové, 1997, str. 86 – 93. ; FROLÍK, Jan. – SIGL, Jiří. *Pokračování archeologického výzkumu ve Filištínské ulici v Chrudimi v roce 1997*. Zpravodaj muzea v Hradci Králové 24. Hradec Králové, 1998. ISBN 80 – 85031 – 28 -0, str. 137 – 147.

Od počátku 21. století působí v Regionálním muzeu v Chrudimi archeolog Jan Musil, pod jehož dohledem dochází k archeologickým výzkumům dodnes. V roce 2004 došlo k výzkumům, které se dotkly městského opevnění - výzkum ve Filištínské ulici čp. 26/1, bašta Prachárna či první etapa výzkumu na Školním náměstí a v Komenského ulici. Druhá etapa výzkumu pokračovala v následujícím roce a byl při ní objeven středohradištní val s roštovou konstrukcí. V tomtéž roce byl také prozkoumán laténský kostrový hrob v ulici Obce Ležáků.³⁰

V roce 2006 byl realizován výzkum na staveništi OC Balustráda. Tento výzkum je plošně doposud nepřekonaný. Byly objeveny pravěké i raně středověké objekty a souvrství, do nichž se zahlubovala nejstarší dřevěná a poté i kamenná architektura. Ve stejném roce byl dokončen výzkum na Školním náměstí z roku 2004, který mimo jiné doložil existenci pravěkého opevnění.³¹

Archeologické výzkumy v historickém jádru města pokračovaly i v následujícím roce 2007, přičemž byly registrovány sídelní aktivity od pravěku až do raného novověku v ulici Podfortenské, Filištínské či Kollárově. Dvě etapy záchranného archeologického výzkumu byly provedeny při rekonstrukci kostela sv. Josefa. Byly zjištěny důležité poznatky nejen o samotné stavbě, ale také o zaniklém Novoměstském předměstí. V roce 2008 proběhl předstihový výzkum při stavbě OC FAMILY CENTER, který doložil pravěké osídlení na východní straně města. V roce 2009 byl dokončen výzkum v kostele sv. Josefa a v přilehlých zahradách, kde se podařilo odkrýt superpozici několika obraných příkopů. Ve dvou etapách provedený výzkum ve Štěpánkově ulici za čp. 97/1 přinesl též důležité poznatky o pravěkém a vrcholně středověkém opevnění.³² Ve stejném roce byly také provedeny záchranné práce na staveništi OC TESCO Chrudim - Píšťovy. Zde je zastoupeno neolitické i eneolitické období a vzácností jsou i nálezy z konce doby římské.³³

Od roku 2011 také probíhal výzkum na obchvatu Chrudimi, který v tomto regionu přinesl unikátní nález. Jde o opálené a pořezané kosti a kosterní pozůstatky, které ukazují na

³⁰ MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi. Srovnávací analýza výpovědi písemných, ikonografických a archeologických pramenů*. Rigorózní práce 2012. Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, str. 56.

³¹ Tamtéž

³² Tamtéž, str. 57.

³³ JÍLEK, Jan - MUSIL, Jan. *Osada z pozdní doby římské a počátku doby stěhování národů v Chrudimi*. In *Východočeský sborník historický* 21, 2012, str. 3 - 76.

rituální kanibalismus. Část tohoto nálezu spadá do eneolitické kultury jordanovské, část do únětické.³⁴

³⁴ http://zpravy.idnes.cz/doklady-ritualniho-kanibalismu-nedaleko-chrudimi-fva-/domaci.aspx?c=A130410_143021_pardubice-zpravy_pri [21.10.2013].

4. Pravěký vývoj Chrudimi na příkladech nejdůležitějších lokalit

Stopy o nejstarším osídlení z doby kamenné (paleolitu) byly zjištěny roku 1876 v Chrudimi Na Pumberkách. Měly zde být nalezeny pazourkové artefakty (hroty či čepele) a uhlíky, patřící nejspíše do mladšího paleolitu (40 000 – 10 000 př. n. l.). Pazourkové nástroje té doby měly tzv. patinu³⁵, o čemž nás přesvědčuje mimo jiné i nález nožíku ve štěrku, který učinil Jan Krejčí.³⁶ I křemencové artefakty, získané archeologickým výzkumem v roce 1986, nám dokládají přítomnost osídlení ze závěru paleolitu (10 000 – 8000 př. n. l.), či mezolitu (8000 – 5700 př. n. l.)³⁷. Další důkazy osídlení z mladého paleolitu přinesly výzkumy v Píšťovech a Markovicích.³⁸

Z neolitu (5700 - 4200 př. n. l.) máme mnohem více důkazů o osídlení města. Jsou doložena sídliště nejstarších zemědělců u železniční trati Chrudim - Pardubice, v areálu závodu Transporty, mezi požární zbrojnicí a silnicí na Topol západně od návrší Pumberka, na polích jižně od Pumberka, severně od nádraží Chrudim – město a další 2 se nacházela jihozápadně od Vestce, po pravé straně silnice z Chrudimi. Mezi významné naleziště se řadí i dvě jámy z doby kultury s lineární keramikou, které se nacházely na Kateřinském předměstí v Husově ulici.³⁹ Několik neolitických střepů bylo získáno též roku 1976 při terénním průzkumu staveniště vymezeného Fibichovou ulicí a třídou Československé armády⁴⁰, zlomky lineární keramiky byly též nalezeny při archeologickém výzkumu v Topolské ulici.⁴¹ Několik objektů z mladšího a pozdního neolitu známe též z výzkumů prováděných v 50. letech 20. století v cihelně, nacházející se v poloze u sv. Kříže.⁴²

³⁵ Patina = bílá či nažloutlá vrstvička na artefaktu

³⁶ KLAUS, Alois. *Chrudimsko a Nasavrcko, díl IV: Prehistorie a historie obcí na Chrudimsku*. Chrudim, 1926, str. 4.

³⁷ VOKOLEK, Vít. *Archeologický výzkum v Chrudimi – Pumberkách v roce 1986*. In Zpravodaj Krajského Muzea východních Čech, číslo 1, ročník XIV. Hradec Králové, 1987, str. 30 – 37. ; FROLÍK, J. - SIGL, J.. *Chrudim v pravěku a středověku. Obrazy každodenního života*, str. 13.

³⁸ MORAVCOVÁ, Marta - FRANZEOVÁ VOKOUNOVÁ, Dagmar. *Paleolitické a mezolitické nálezy ve sbírkách Regionálního muzea v Chrudimi*. In Chrudimský vlastivědný sborník 15/2011. ISBN 978-80-8707809-9, str. 17-38.

³⁹ FROLÍK, J. - SIGL, J.. *Chrudim v pravěku a středověku. Obrazy každodenního života*, str. 13.

⁴⁰ SIGL, Jiří. - VOKOLEK, Vít. *Záchranné výzkumy, terénní průzkumy a další akce AO KMVČ v roce 1976*. In Zpravodaj Krajského Muzea východních Čech, číslo 2, ročník IV. Hradec Králové, 1977, str. 3 - 11.

⁴¹ ČURDA, Tomáš. *Chrudim - záchranná archeologická akce v Topolské ulici*. In Zpravodaj Krajského Muzea východních Čech, číslo 1, ročník XV. Hradec Králové, 1988, str. 51 - 55.

⁴² SIGL, Jiří. *Výzkum sídliště u sv. Kříže v Chrudimi*. In Zpravodaj Krajského Muzea východních Čech, číslo 1, ročník XIII. Hradec Králové, 1986, str. 70 - 78.

Kultura s vypíchanou keramikou byla též zjištěna na některých již zmíněných lokalitách (pole jižně od Pumberka, severně od nádraží Chrudim – město na parcele č. 749⁴³, areál Transporty), nově ovšem přibývá osada zjištěná v cihelně pana Veselého pod Pumberky či ve středu města – dům čp. 115/1.⁴⁴ Dva objekty s vypíchanou keramikou byly též zjištěny při rozšiřování silnice na parcele č. 1195 roku 1985.⁴⁵ Zlomky keramiky pak byly získány např. při výkopu pro vodovodní potrubí v Topolské ulici⁴⁶, či při záchranném výzkumu z polohy „Pod požární zbrojnicí“.⁴⁷

Sídliště z této doby byla situována na nejurodnějších sprašových půdách a nebyla současná. Zemědělci je totiž po vyčerpání půdy přenesli na jiná, dosud nevyčerpaná pole, což nám dává důkaz o provozování zemědělství na poměrně rozsáhlém území. Ojedinelé kamenné nástroje, nacházející se především na Pumberkách, dosvědčují též kácení stromů a opracovávání dřeva na výstavbu dlouhých domů.⁴⁸

Lengyelská kultura je doložena ze sídlištních objektů v areálu bývalé cihelny, západně od sv. Kříže⁴⁹ či ze sídliště Na Pumberkách,⁵⁰ které patří k jednomu z nejstarších výšinných opevněných sídlišť z tohoto období a zároveň je nejstarším sídlištěm tohoto druhu v Čechách. Toto místo chráněné příkopy (byl objeven mohutný příkop 5 - 6 metrů široký a až 150 cm hluboký⁵¹) a palisádami z dřevěných kůlů vypovídá o napjatých vztazích té doby, kdy byla společnost zřejmě ovlivněna příchodem kolonistů z Moravy.⁵² Další lengyelské pozůstatky byly nalezeny v roce 1986 při dokumentaci geologických šachtic ve Štěpánkově ulici čp. 83-85 a 88-93⁵³ a v Topolské ulici.⁵⁴

⁴³ SIGL, J. - VOKOLEK, V.. *Záchranné výzkumy a jiné akce provedené arch. odd. KMVČ v Hradci Králové v roce 1979*, str. 1-3.

⁴⁴ FROLÍK, J. - SIGL, J.. *Chrudim v pravěku a středověku. Obrazy každodenního života*, str. 13.

⁴⁵ SIGL, Jiří - VOKOLEK, Vít. *Archeologické nálezy v roce 1985*. In Zpravodaj Krajského Muzea východních Čech, číslo 1, ročník XIII. Hradec Králové, 1986, str. 5 - 23.

⁴⁶ ČURDA, T.. *Chrudim - záchranná archeologická akce v Topolské ulici*, str. 51 - 55.

⁴⁷ ZÁPOTOCKÁ, Marie. *Chrudim. Příspěvek ke vztahu české skupiny kultury s vypíchanou keramikou k malopolské skupině Samborzec-Opatów*. In *Archeologické rozhledy* 56, 2004, str. 3 - 55.

⁴⁸ FROLÍK, J. - SIGL, J.. *Chrudim v pravěku a středověku. Obrazy každodenního života*, str. 13.

⁴⁹ VÁVRA, Miloš - VOKOLEK, Vít. *Pozdně neolitické sídliště v Chrudimi*. In *Archeologické rozhledy* 33, 1981, str. 241 - 257.

⁵⁰ VOKOLEK, V. - ZÁPOTOCKÝ, M.. *Východní Čechy v raném eneolitu: Lengyelská a jordanovská kultura*, str. 567 - 654.

⁵¹ VOKOLEK, V.. *Archeologický výzkum v Chrudimi – Pumberkách v roce 1986*, str. 30 - 37.

⁵² FROLÍK, J. - SIGL, J.. *Chrudim v pravěku a středověku. Obrazy každodenního života*, str. 14.

⁵³ KALFERST, Jiří. - SIGL, Jiří. - VOKOLEK, Vít. *Přirůstky archeologické sbírky KMVČ 1986*. In Zpravodaj Krajského Muzea východních Čech, číslo 1, ročník XIV. Hradec Králové, 1987, str. 3 - 25.

⁵⁴ ČURDA, T.. *Chrudim - záchranná archeologická akce v Topolské ulici*, str. 51 - 55.

Nejnověji se přítomnost lengyelské kultury dokázalo prokázat v roce 2009 při výstavbě nákupního centra TESCO v Pišťovech.⁵⁵

Z eneolitu pochází značný počet sekeromlatů, které patří nejspíše kultuře s nálevkovitými poháry. Doklady této kultury byly zjištěny výzkumy ve Štěpánkově ulici, v ulici Filištínské a na Resslerově náměstí, kde získané předměty byly natolik charakteristické, že se daly zařadit ke staré – baalberské fázi této kultury. Kulturu zvoncovitých pohárů reprezentují naleziště v areálu staré Transporty, kde byl objeven žárový hrob a v lokalitě Na Pumberkách, kde byl nalezen džbán.⁵⁶

V prostoru tzv. vojenského depa bylo částečně prozkoumáno pohřebiště z únětické kultury (2000 - 1600 př. n. l.). Kostry byly nalezeny v šesti prokopaných hrobech, ležely ve skrčené poloze a u sebe měly milodary, které tvořily bronzové jehlice, keramická miska, bronzový náramek či zejména vzácný jantarový náhrdelník. Z areálu továrny Evona pochází též depot bronzových hřiven, které se dříve používaly nejspíše jako platidlo nebo jako tvar užívaný při přepravě suroviny. V roce 1924 byl nalezen v areálu Transporty objekt se dvěma nádobkami, hrncem, džbánkem na malých nožkách a 21 hliněných tkalcovských závaží. Tento depot patří sklonku starší doby bronzové a náleží věteřovské kultuře, která je dokladem vlivu z Moravy. Ze střední doby bronzové (1500 - 1200 př. n. l.) známe pouze bronzovou jehlici s terčovitou bohatě zdobenou hlavicí.⁵⁷

Vyvrcholení pravěkého vývoje představuje období kultur lidu popelnicových polí, tzn. starší lužická (1200 - 900 př. n. l.) a mladší slezskoplatěnická kultura (900 - 750 př. n. l.). Nej hustěji osídlená místa z těchto období se nacházela v areálu závodu Transporty, kde bylo sídliště kultury lužické, následováno sídlištěm a pravděpodobně i pohřebištěm kultury slezskoplatěnické⁵⁸ a v nedalekém místě „Za sklepy“, kde bylo objeveno sídliště i pohřebiště. Další sídlištní objekty byly odkryty např. v blízkosti kostela sv. Kateřiny, v Husově ulici, na Kateřinském předměstí v Havlíčkově ulici či v Husově ulici. Do počátků lužické kultury je datován hromadný nález bronzů, který obsahoval tři kopí a dvě sekery. Tento nález byl učiněn pravděpodobně v okolí ulice Přemysla Otakara. Významné lužické pohřebiště se nacházelo v

⁵⁵ http://www.muzeumcr.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=398:zachranny-archeologicky-vyzkum-pi-stavb-oc-tesco-chrudim-piovy-2009&catid=100:archeologicke-vyzkumy&Itemid=83 [5.10.2013]

⁵⁶ FROLÍK, J. - SIGL, J.. *Chrudim v pravěku a středověku. Obrazy každodenního života*, str. 14.

⁵⁷ Tamtéž, str. 15.

⁵⁸ FROLÍK, Jan. *Archeologické nálezy z prostoru továrny Transporta Chrudim*. In Zpravodaj Krajského Muzea východních Čech, číslo 1-2, ročník VII. Hradec Králové, 1980, str. 65 - 78.

prostoru tzv. vojenského depa na severním okraji města při silnici Chrudim - Pardubice⁵⁹. V jednotlivých hrobech se nacházel bohatý bronzový inventář. Vzácné jsou především spona severského charakteru s lučíkem a navlečenou jehlou či srdcovitý přívěsek k náhrdelníku. Další pohřebiště se nacházelo v prostoru pod Pumberky⁶⁰ a na jihovýchodním okraji města v Topolské ulici.⁶¹

Na sídlišťích kultury slezskoplatěnické, kterých známe ve srovnání s pohřebišti méně, byly zachyceny zásobní jámy s úzkým kruhovým ústím rozšiřujícím se ke dnu stěnami. Jámy dosahují hloubky až 250 cm a sloužily k uchování úrody v nepříznivých klimatických podmínkách, než přišla další sklizeň. Část takového sídliště byla prozkoumána v poloze u sv. Kříže v roce 1985⁶² a v nedaleké cihelně, kde bylo zachyceno několik takovýchto jam. Taktéž v okolí návrší Pumberka se nacházela sídliště z této doby. Důkazem je nález objektu, který byl prozkoumán roku 1986 na parcele č. 2438, jen 17 metrů od hrany návrší. Byla zde objevena menší oválná polozemnice⁶³ s kůlovou konstrukcí, větší počet zlomků keramiky, zvířecí kosti, mazanice, kameny či přeslen.⁶⁴ Další slezskoplatěnická sídliště se nacházela jihozápadně od Vestce či nad nádražím Chrudim - město. Keramika tohoto období je doložena z prostoru starého závodu Transporty a v Olbrachtově ulici, kde se na parcele č. 1208/1 nacházely 2 objekty náležící této kultuře.⁶⁵

Ze stejného období je doložena také existence několika hradišť, s nichž nejstarší se nacházelo na návrší Pumberka, kde byl částečně využit zanesený starší příkop z lengyelského období, maximálně 400 cm široký a většinou dobře rozeznatelný svou tmavší výplní.⁶⁶ Toto hradiště bylo ale z větší části zničeno těžbou písku již v 19. století. O něco jižněji vzniká (na místě staršího opevněného lengyelského centra) v době železné hradiště nové, náležící slezskoplatěnické kultuře. Doklady toho pravěkého osídlení byly získány z Resslova náměstí, výzkumy ve Štěpánkově ulici čp. 83/1 - 91/1, v Komenského ulici čp. 59/1, v Hradební ulici čp. 14/1 či ve Filištínské ulici, kde bylo při archeologickém výzkumu z let 1996 a 1997 zaznamenáno několik sídlištních objektů slezskoplatěnické kultury. Většinou se jedná o

⁵⁹ VOKOLEK, Vít. *Pohřebiště lužické kultury ve východních Čechách I*. Praha, 2003, str. 107.

⁶⁰ FROLÍK, J. - SIGL, J.. *Chrudim v pravěku a středověku. Obrazy každodenního života*, str. 15.

⁶¹ VOKOLEK, V.. *Pohřebiště lužické kultury ve východních Čechách I*, str. 111.

⁶² SIGL, J.. *Výzkum sídliště u sv. Kříže v Chrudimi*, str. 70 - 78.

⁶³ Polozemnice byly příbytky částečně zahloubeny do země.

⁶⁴ VOKOLEK, V.. *Archeologický výzkum v Chrudimi – Pumberkách v roce 1986*, str. 30 - 37.

⁶⁵ SIGL, J. - VOKOLEK, V.. *Záchranné výzkumy a jiné akce provedené arch. odd. KMVČ v Hradci Králové v roce 1979*, str. 1 - 3. ; FROLÍK, J. - SIGL, J.. *Chrudim v pravěku a středověku. Obrazy každodenního života*, str. 15-16.

⁶⁶ VOKOLEK, V.. *Archeologický výzkum v Chrudimi – Pumberkách v roce 1986*, str. 30 - 37.

mělké jámy kruhovitého či oválného půdorysu. V objektech se nacházely i poměrně velké části keramiky, z nichž se dá sestavit i podstatná část nádoby. Mimo keramiky se zde nacházely i kusy mazanice, která vypovídá o skutečnosti, že kde stály dřevěné či proutěné konstrukce. Zajímavým nálezem je též část lidské kostry.⁶⁷

Za zmínku stojí také nález učiněný v sondě P, která byla položena mezi hlavní městskou hradební zdí a parkánovou hradbou. Byla zde zjištěna až 50 cm mocná sídlištní vrstva, což značí, že na tomto místě s největší pravděpodobností fungovalo hradiště, jenž je datováno do 3. stupně slezskoplatěnické kultury⁶⁸ (7. - 6. stol, př. n. l.) a které je vzdáleno asi 1400 metrů od hradiště Na Pumberkách. Zajímavostí také je, že se na východním, tedy opačném konci Pumberka, nacházelo ve vzdálenosti několika set metrů další hradiště ze 6. století před naším letopočtem, které zaniklo silným požárem v důsledku vpádu cizích skupin. Tato hradiště a hustota osídlení poukazují na význam zdejšího místa v době slezskoplatěnické kultury.⁶⁹

Z doby halštatské se podařilo získat nálezy především ze dvou pohřebišť a sice z lokality Májov a Pišťovy.⁷⁰ Kultura laténská (420 - 30 př. n. l.), jejímiž hlavními nositeli byli Keltové, je v Chrudimi prokázána osídlením v prostoru vojenského depa v sousedství Pardubické ulice, kde byly zjištěny relikty roštu hrnčírské pece a polozemnice. Další doklady tohoto osídlení pochází jihozápadně od kostela sv. Kříže, kde v objektu č. 4 byly nalezeny zlomky keramiky, uhlíků, mazanice, zvířecích kostí či 2 kusy žernovu tzv. řeckého typu.⁷¹ Byly zde objeveny fragmenty mís obtáčených na hrnčírském kruhu datované do 5. - 4. století př. n. l. Jedná se zde o významný doklad laténské osídlení na Chrudimsku⁷² u Topolské silnice či v Husově ulici.⁷³

V době římské (30 př. n. l. - 380 n. l.) a v době stěhování národů (395 - 600 n. l.) byla tato krajina osídlena germánskými kmeny. Z doby římské pochází několik keramických zlomků z areálu starého závodu Transporty, od sv. Kříže a z pravé strany silnice z Chrudimi

⁶⁷ FROLÍK, J. - SIGL, J.. *Chrudim v pravěku a středověku. Obrazy každodenního života*, str. 16-17.

⁶⁸ FROLÍK, Jan - SIGL, Jiří. *Předběžná zpráva o výsledcích záchranného výzkumu v Chrudimi (rekonstrukce kanalizace a vodovodu)*. In Zpravodaj Krajského Muzea východních Čech, číslo 1, ročník XI. Hradec Králové, 1984, str. 74 - 82.

⁶⁹ FROLÍK, J. - SIGL, J.. *Chrudim v pravěku a středověku. Obrazy každodenního života*, str. 17.

⁷⁰ VOKOLEK, Vít. *Východočeská halštatská pohřebiště*. Pardubice, 1999, str. 64.

⁷¹ ČTVERÁK, Vladimír - HOLODNÁK, Petr - SIGL, Jiří. *Žernov tzv. řeckého typu z Chrudimi*. In Archeologie ve středních Čechách 11, 2007, str. 313 - 333.

⁷² SIGL, J.. *Výzkum sídliště u sv. Kříže v Chrudimi*, str. 70 - 78.

⁷³ FROLÍK, J. - SIGL, J.. *Chrudim v pravěku a středověku. Obrazy každodenního života*, str. 17-18.

do Slatiňan.⁷⁴ Další artefakty z této doby byly získány sběrem na parcelách č. 1753/3, 1754/2, 1928/3, 1924/2.⁷⁵ Unikátní je také přítomnost dvanácti objektů z konce doby římské a začátku doby stěhování národů v Píšťovech, zjištěných při archeologickém výzkumu v roce 2009.⁷⁶

⁷⁴ Tamtéž, str. 18.

⁷⁵ KALFERST, Jiří. - SIGL, Jiří. - VOKOLEK, Vít. *Archeologické přírůstky v Muzeu východních Čech v Hradci Králové v letech 1990 a 1991*. In Zpravodaj Krajského Muzea východních Čech, číslo 18/1991-1992. Hradec Králové, 1993, str. 7 - 29.

⁷⁶ JÍLEK, J. - MUSIL, J.. *Osada z pozdní doby římské a počátku doby stěhování národů v Chrudimi*. str. 3 - 76.

5. Doklady lengyelského osídlení východních Čech

5.1. Lengyelský kulturní komplex

Lengyelská kultura se vyvíjela z pozdně železovské keramiky ve středním Podunají. V počátečním stádiu zde zabírala menší území - v Panonii, na jihozápadním Slovensku a část Dolního Rakouska. Ve velmi krátkém úseku se ale rozšířila i do regionů, které byly původně obsazeny kulturou s vypíchanou keramikou, tedy do Rakouska a na Moravu, čímž ovlivnila dění dále na západ.⁷⁷

Předpokládá se, že se nejstarší fáze lengyelské keramiky (fáze Ia) šířila na Moravu již jako nový hotový styl z Dolního Rakouska, který byl pojmenován termínem moravská malovaná keramika⁷⁸ (dále jen MMK). První vlna této keramiky se rozšířila po celé Moravě a zastavila se v předhůří Českomoravské vrchoviny. Původní obyvatelé kultury s vypíchanou keramikou byli částečně asimilováni, převzali výzdobní prvky MMK a patrně v této době se tento styl dostal až do Horního Slezska a Malopolska.⁷⁹

Doklady (zlomky s polychromní malbou) stálější přítomnosti nositelů staršího stupně kultury s MMK jsou zcela ojedinělé, většinu nálezů spojujeme až s fází Ib. Zlomky malované červenými a bílými ornamenty se nacházejí na lokalitách od východních (Chrudim) a středních Čech (Kolín, Polepy) až po severní (Turnov, Mašov). Zajímavá je také přítomnost malovaných tenkostěnných pohárků na sídlišťích s rondely, jako např. v Lochenicích a Holohlavech. To naznačuje, že se lidé z lengyelského prostředí mohli účastnit na stavbě rondelů jako specialisté,⁸⁰ neboť právě vznik těchto staveb je přisuzován jihovýchodnímu lengyelskému okruhu.⁸¹ Dalším takovým dokladem může být nález sedmi malovaných pohárků v prostoru rondelu v Dolním Bavorsku. Přítomnost těchto artefaktů lze vysvětlit i jako projev jakéhosi symbolického daru ke zdaru díla, významného setkání či obchodního jednání.⁸²

Mladší stupeň MMK (fáze IIa) je hodnocen jako doba vrcholného rozvoje a rozšiřování lengyelské oikumeny, i když ve svém výtvarném projevu není tak efektní jako

⁷⁷ PAVLŮ, Ivan (ed.) - ZÁPOTOCKÁ, Marie. *Archeologie pravěkých Čech 3: Neolit*. Praha, 2007. ISBN 978-80-86124-71-1, str. 49. ; PODBORSKÝ, Vladimír a kol.. *Pravěké dějiny Moravy*. Brno, 1993. ISBN 80-85048-45-0, str. 109 - 110.

⁷⁸ PODBORSKÝ, V. a kol.. *Pravěké dějiny Moravy*, str. 108 - 109.

⁷⁹ PAVLŮ, I. (ed.) - ZÁPOTOCKÁ, M.. *Archeologie pravěkých Čech 3: Neolit*, str. 49.

⁸⁰ ZÁPOTOCKÁ, M.. *Chrudim. Příspěvek ke vztahu české skupiny kultury s vypíchanou keramikou k malopolské skupině Samborzec-Opatów*, str. 3 - 55.

⁸¹ VOKOLEK, Vít. *Počátky osídlení východních Čech*. Hradec Králové, 1993, str. 21.

⁸² PAVLŮ, I. (ed.) - ZÁPOTOCKÁ, M.. *Archeologie pravěkých Čech 3: Neolit*, str. 51.

starší MMK. Ocítáme se již na prahu eneolitu i v českém prostředí. Současně s fází IIa kultury s MMK na Moravě zaznamenáváme ještě v Čechách osídlení pozdní V. fáze vypíchané keramiky, na kterou již ale navazuje pozdní kultura s MMK, fáze IIb, která je spojována s další expanzní vlnou pronikající do Čech, středního Německa i Bavorska a kterou lze ještě dělit do dvou podfází - starší Horní Cetno a mladší Praha-Střešovice.⁸³

Keramika v pozdní lengyelské kultuře, ve fázi Horní Cetno, je v podstatě bez výzdoby. Typickou výzdobou jsou kulovité pupky a ouška s velkou variabilitou. Shodné s moravskými nálezy je též zpracování materiálu a úprava povrchu. Nevyskytuje se žádná vypíchaná ani rytá výzdoba, naprosto ojediněle červené přetření. Mezi typické nádoby řadíme poháry, hrncovité tvary, misky se zesíleným okrajem, misky na duté nožce, dvouuché amfory či štíhlejší zásobnice (putny), s vodorovně umístěnými uchy k provlečení provazu k snadnějšímu přenášení. V Karpatské oblasti se též začínají objevovat první měděné předměty, hlavně ploché sekery a dvojramenné sekeromlaty.⁸⁴

Fáze Praha-Střešovice je na našem území doložena daleko slaběji. Představuje v podstatě přechodný horizont následující jordanovské skupiny. Keramika se tvarově příliš neliší, ale zásadní změnu oproti fázi Horní Cetno představuje výzdoba v podobě skupin jednotlivých vpichů či složitých jemně rytých ornamentů na pohárech i mísách.⁸⁵

5.2. Naleziště lengyelské kultury ve východních Čechách

Osídlení lengyelské kultury známe poměrně dobře především z území pravého břehu Labe mezi Jaroměří a Hradcem Králové a z lokalit Plotiště a Předměřic n. L.. Převážnou část nalezišť tvoří sídliště (47), výjimkou nejsou ani výšinná sídliště z Chrudimi - Pumberka⁸⁶ a Topolu⁸⁷. Na dvanácti lokalitách jsou rovněž doloženy pohřební aktivity ve formě hrobů kostrových (např. z Plotiště a Předměřic n. L.)⁸⁸ jejichž výbava je tvořena keramikou či kamennými sekeromlaty.⁸⁹ Celkem z východních Čech známe nálezy, spadající do tohoto období, z katastrů 44 obcí. Většina náleží území okresu Hradec Králové (18 = 41 %),

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ VOKOLEK, V.. *Počátky osídlení východních Čech*. Hradec Králové, 1993, str. 23 - 26. ; PAVLŮ, I. (ed.) - ZÁPOTOCKÁ, M.. *Archeologie pravěkých Čech 3: Neolit*, str. 51.

⁸⁵ PAVLŮ, I. (ed.) - ZÁPOTOCKÁ, M.. *Archeologie pravěkých Čech 3: Neolit*, str. 51.

⁸⁶ VOKOLEK, V. - ZÁPOTOCKÝ, M.. *Východní Čechy v raném eneolitu: Lengyelská a jordanovská kultura*, str. 567 - 654.

⁸⁷ VÁVRA, Miloš. *Lengyelské osídlení Topolu a poznámky k mladoneolitickým kruhovým areálům*. In Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity E 30, 1985, str. 73 - 80.

⁸⁸ VOKOLEK, V. - ZÁPOTOCKÝ, M.. *Východní Čechy v raném eneolitu: Lengyelská a jordanovská kultura*, str. 567 - 654.

⁸⁹ VOKOLEK, V.. *Počátky osídlení východních Čech*. Hradec Králové, 1993, str. 25.

Chrudim (8), Pardubice (7), Jičín (6), Náchod (3), Rychnov nad Kněžnou (1) a Ústí nad Orlicí (1). Mezi nejvýznamnější naleziště se řadí již zmíněné Plotiště nad Labem a Předměřice nad Labem z Hradecka, další dvě se nachází na Chrudimsku (Chrudim-Pumberky, Úhřetice). Nálezový fond je tvořen převážně keramikou.⁹⁰

Nejnověji se podařilo objevit sídliště a nálezy z časně eneolitického období také v Cerekvici nad Loučnou při záchranném archeologickém výzkumu, který probíhal postupně v letech 2006 - 2009.⁹¹

5.2.1. Nálezy keramiky staršího stupně MMK

Nálezy z tohoto období jsou velmi nepočetné, ve východních Čechách známe prozatím pouze 4 naleziště této keramiky. Zlomky pohárků se zbytky červeně malovaných pruhů, vzhledem odpovídající starší fázi MMK, byly nalezeny v Lochenicích, v přílehlých objektech rondelu z mladší doby kultury vypíchané. Dalším artefaktem ze stejné lokality, který má ráz starší MMK, je miska na nožce⁹². Podobný nález byl učiněn na ploše s rondelem mladší k. vypíchané v Holohlavech⁹³. Keramika byla sice beze stop po malbě, její výzdobu ale tvořil rytý ornament na těle poháru a na jedné z mís. Třetí lokalitou s tímto typem keramiky je Chrudim, poloha „Pod požární zbrojnicí“, kde byl v jednom objektu k. vypíchané nalezen zlomek pohárku s červenou malbou. S největší pravděpodobností se jedná o import z moravského prostředí.⁹⁴ Posledním nalezištěm je Kopistova cihelna v Úhřeticích.⁹⁵

5.2.2. Nálezy keramiky mladšího stupně MMK

K roku 2009 byla lengyelská keramika známa celkem z 15 katastrů a dvaceti lokalizovatelných poloh, z čehož na Chrudimsku leží 5 katastrů, na Hradecku 9 a jeden na středním toku Bystřice. Typové spektrum keramiky je sestaveno především podle šesti sídlištních souborů a výbavy několika hrobů. Sídliště: Plotiště A, Předměřice A, Předměřice C

⁹⁰ VOKOLEK, V. - ZÁPOTOCKÝ, M.. *Východní Čechy v raném eneolitu: Lengyelská a jordanovská kultura*, str. 635 - 636.

⁹¹ VÍCH, David - ŠÍDA, Petr. *Časně eneolitické sídliště v Cerekvici nad Loučnou*. In *Archeologie východních Čech Supplementum 1: Sborník k počtě Jiřího Kalfersta*. Hradec Králové, 2014. ISBN 978-80-85031-99-7, str. 323 - 334.

⁹² VOKOLEK, Vít. *Záchranný výzkum v Lochenicích, část I*. In *Zpravodaj Krajského Muzea východních Čech*, číslo 1-2, ročník VII. Hradec Králové, 1980, str. 29 - 64.

⁹³ VOKOLEK, Vít. *Nálezy při stavbě vodojemu v Holohlavech*. In *Zpravodaj Krajského Muzea východních Čech*, číslo 1, ročník XII. Hradec Králové, 1985, str. 40 - 64.

⁹⁴ ZÁPOTOCKÁ, M.. *Chrudim. Příspěvek ke vztahu české skupiny kultury s vypíchanou keramikou k malopolské skupině Samborzec-Opatów*, str. 3 - 55. ; VOKOLEK, V. - ZÁPOTOCKÝ, M.. *Východní Čechy v raném eneolitu: Lengyelská a jordanovská kultura*, str. 639.

⁹⁵ CEBOVÁ, Kristýna. *Nálezy lengyelské kultury na polykulturním sídlišti v Třebosicích (okr. Pardubice)*. Diplomová práce 2012, Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta, str. 121.

(jámy z roku 1927 a 1929), Předměřice F, Smiřice A, Topol A. Hroby: Plotiště A, Předměřice A, B, D, E, X a Rosice X. Tvary nádob sestávají z pohárů a hrnců, mís, mís na nožkách, amfor, zásobních hrnců, puten či vaniček. V naprosté většině nádob absentuje výzdoba, naopak typickým znakem jsou výčnělky ve formě pupků, které můžeme pozorovat na pohárech, hrncích, mísách a amforách. Na všech jmenovaných tvarech se pak nacházejí ucha, nejčastěji válečkovitá pod okrajem či na hrdle pohárů, hrnců, amfor i rozměrných zásobních nádob. Na amforách a putnách též ucha horizontální.⁹⁶

V neposlední řadě se panu dr. Fr. Šafářovi roku 1983 v Libišanech podařilo nalézt hrob a v něm shluk keramiky, z které se mu podařilo rekonstruovat 3 nádoby, datované do pozdně lengyelského horizontu. Všechny nádoby mají typické pupky a jsou s příměsí písku.⁹⁷

5.2.3. Nálezy jordanovské kultury

Dle V. Vokolka a M. Zápotockého je tato kultura zasazena do méně vyhraněného epilengyelského období.⁹⁸ Známe zatím o něco méně lokalit, než je tomu u mladší MMK. Na Chrudimsku to jsou celkem 3 lokality, Hradecko a Javorka po jedné, na střední Cidlině 2 lokality. Jedna lokalita se nachází na komunikačním směru na Moravu, jedna na Kladsko a jedna na Pojizeří. Jednotlivé džbány a zlomky keramiky jsou známy z lokality Hradištko X, Mikulovice A, Nadslav X, Skřivany A či Třebřichy A. Větší soubory získané z jednoho jámového objektu známe z lokalit Lochenice B, Milovice A, Vysoké Mýto B. Kostelec nad Orlicí A čítal celkem tři objekty a největší keramický inventář byl nalezen v Úhřeticích A, kde nejbohatší na nálezy byl hliník 31.⁹⁹

Z nádob identifikujeme poháry, džbány, mísy, mísy na nožce, amfory, zásobní hrnce či vaničky. Ojedinelý je i nález misky na pupkovitých nožkách či naběračky. Oproti předchozímu mladolengyelskému období v tomto inventáři postrádáme putny, podstatně méně je i typů hrnců a amfor. Výzdoba je aplikována též na hrdlech mís a jejími hlavními prvky jsou ryté linie, tečkované linie, úzké i široké žlábkové přímé i obloukovité. Jordanovská keramika má svůj specifický výraz, který je blízký uničovské skupině pozdní MMK na severní Moravě a naopak se odlišuje od jordanovské skupiny staršího stupně ze středních

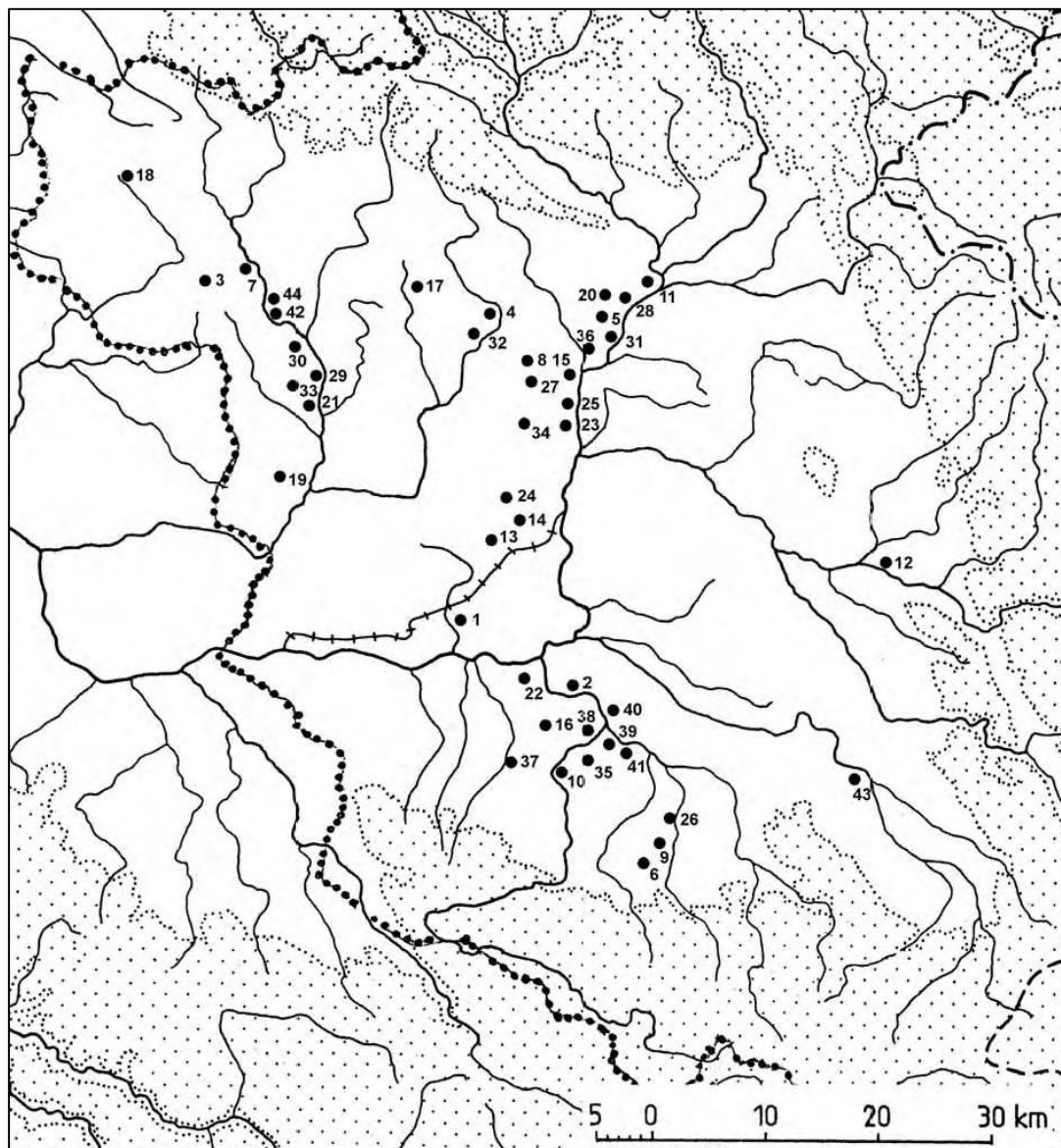
⁹⁶ VOKOLEK, V. - ZÁPOTOCKÝ, M.. *Východní Čechy v raném eneolitu: Lengyelská a jordanovská kultura*, str. 639 - 641.

⁹⁷ VOKOLEK, Vít. *Nález lengyelské keramiky z Libišan*. In *Archeologické rozhledy* 47, 1995, str. 506 - 508.

⁹⁸ VOKOLEK, V. - ZÁPOTOCKÝ, M.. *Východní Čechy v raném eneolitu: Lengyelská a jordanovská kultura*, str. 567.

⁹⁹ Tamtéž, str. 643. ; VOKOLEK, Vít. *Záchranný výzkum v Úhřeticích v r. 1976*. In *Zpravodaj Krajského Muzea východních Čech*, číslo 2, ročník IV. Hradec Králové, 1977, str. 15 - 19.

Čech.¹⁰⁰ Nejnověji byla lengyelská a jordanovská kultura objevena roku 2011 při výzkumu v Třebosicích.¹⁰¹

Obrázek 3: Raně eneolitické osídlení (lengyelská kultura, jordanovská kultura a nálezy lengyelského rázu kulturně neurčené) ve východních Čechách: 1 Bohdaneč, 2 Černá za Bory, 3 Češov, 4 Hněvčoves, 5 Holohlavy, 6 Horka, 7 Hradištko, o. Žeretice, 8 Chlum, 9 Chrast, 10 Chrudim, 11 Jaroměř-okolí, 12 Kostelec nad Orlicí, 13 Krásnice-Žižkoves, 14 Libišany, 15 Lochenice, 16 Mikulovice, 17 Milovice, 18 Nadslav, 19 Nepolisy, 20 Neznášov, 21 Nový Bydžov, 22 Pardubice, 23 Plotiště, 24 Praskačka, 25 Předměřice, 26 Rosice, 27 Rosnice, 28 Semonice, 29 Skřivany, 30 Smidary, 31 Smiřice, 32 Sovětice, 33 Starý Bydžov, 34 Stěžírky, 35 Topol, 36 Trotina, 37 Třebřichy, 38 Tuněchody, 39 Úhřetice, 40 Úhřetická Lhota, 41 Vejvanovice, 42 Velešice, 43 Vysoké Mýto, 44 Vysoké Veselí. Tečkovaná linie – hranice krajů Hradec Králové a Pardubice.

(In VOKOLEK, Vít - ZÁPOTOCKÝ, Milan. *Východní Čechy v raném eneolitu: Lengyelská a jordanovská kultura*. In *Archeologie ve středních Čechách* 13. Praha, 2009, str. 568.)

¹⁰⁰ VOKOLEK, V. - ZÁPOTOCKÝ, M.. *Východní Čechy v raném eneolitu: Lengyelská a jordanovská kultura*, str. 643 - 646.

¹⁰¹ CEBOVÁ, K.. *Nálezy lengyelské kultury na polykulturním sídlišti v Třebosicích (okr. Pardubice)*, str. 122 - 123.

6. Eneolit východních Čech

6.1. Stručný přehled eneolitu

Eneolit, nebo-li pozdní doba kamenná, tvoří jakýsi přechod mezi dobou kamennou a dobou bronzovou. Z klimatického hlediska patří do epiatlantského období, kdy se střídají suché a vlhké periody. Tyto výkyvy počasí měly vliv na hustotu osídlení (eneolit je typický nedostatkem důkazů o stálých sídlištích a důvody jsou hledány právě ve změně klimatu)¹⁰² či způsob obživy obyvatelstva, jenž se čím dál více zaměřuje na chov domácí zvěře.¹⁰³ Tato doba byla vnímána jako první stěhování národů, neboť došlo k výraznějšímu střídání kultur a kulturních skupin.¹⁰⁴ Dalším výrazným rysem je přílohové zemědělství s použitím oradla a s tím související změna sídelní struktury, kdy se prostor přílohů oddělil od obytného areálu.¹⁰⁵ V eneolitu se také poprvé setkáváme s metalurgií kovů - mědi, ale pro tyto výrobky jakoby se teprve hledalo takové pevné místo ve společnosti, jaké přišlo v době následující, v době bronzové.¹⁰⁶

Eneolitická společnost se stává čím dál složitějším světem. Dochází ke konstrukcím monumentálních staveb typu rondelů, hradišť či megalitických památek v západní Evropě.¹⁰⁷ V oblasti společenských vztahů je systém založen na mužském principu, tzv. patriarchátu. Poprvé ve společnosti pozorujeme artefakty vytvářející vědomí minulosti, jenž bylo zřejmě spojeno s pojmem předků. Vznikají mohylová pohřebiště, opevnění, specializované zbraně¹⁰⁸ a v neposlední řadě je to také vynález kola.¹⁰⁹ Za nový eneolitický „kulturní jev“ se dá též považovat pití piva a dalších alkoholických nápojů.¹¹⁰

6.2. Eneolitická naleziště ve východních Čechách

Východní Čechy jsou ve svém nálezovém fondu dosti nevyrovnané ve srovnání se střední a severozápadní částí Čech. Jsou období, kdy rozdíly nejsou podstatné a jiná, v nichž jsou markantní. Například hustota lokalit kultury lineární a vypíchané se zhruba rovná hustotě ve středních Čechách a tento celkem vyrovnaný stav trvá i na počátku raného eneolitu, v

¹⁰² MUSIL, František a kol.. *Dějiny východních Čech: v pravěku a středověku (do roku 1526)*. Praha, 2009. ISBN 978-80-7422-003-6, str. 62.

¹⁰³ VOKOLEK, V.. *Počátky osídlení východních Čech*, str. 27.

¹⁰⁴ MUSIL, F. a kol.. *Dějiny východních Čech: v pravěku a středověku (do roku 1526)*, str. 62.

¹⁰⁵ NEUSTUPNÝ, Evžen (ed.) et al. *Archeologie pravěkých Čech 4: Eneolit*. Praha, 2008. ISBN 978-80-86124-77-3, str. 11.

¹⁰⁶ MUSIL, F. a kol.. *Dějiny východních Čech: v pravěku a středověku (do roku 1526)*, str. 63.

¹⁰⁷ Tamtéž.

¹⁰⁸ NEUSTUPNÝ, E. (ed.) et al. *Archeologie pravěkých Čech 4: Eneolit*, str. 11.

¹⁰⁹ LUTOVSKÝ, Michal - SMEJTEK, Lubor a kol.. *Pravěká Praha*. Praha, 2005. ISBN 80-7277-236-8, str. 239.

¹¹⁰ Tamtéž, str. 243.

mladší kultuře lengyelské. První pokles nastává v mladším období raného eneolitu. V době KNP se zdá, že východní Čechy s osídlením opět nezaostávaly, výraznějšího zlomu se ale dočkáváme v eneolitu středním, respektive mladším. Výraznější sídelní aktivitu zaznamenáváme opět ke konci eneolitu, v kultuře zvoncovitých pohárů z Hradecka, Chrudimska a na horní Cidlině.¹¹¹

Absolutní chronologie před Kristem	Období	Kulturní skupiny
Od 4500/4400	Časný eneolit	I. starší stupeň: pozdně lengyelské skupiny (Střešovice, Aichbühl, starší Jordanov) II. mladší stupeň: vyvinutý časný eneolit (mladší Jordanov/Jenštejn, Michelsberg s projevy Schussenriedu)
Od 3800	Starší eneolit	Kultura nálevkovitých pohárů (fáze baalberská, sířemská, salzmündská), nejstarší kultura badenská (Boleráz)
Od 3350	Střední eneolit	Kultury: česká badenská (fáze Lysolaje, Kamýk), bošácká, řivnáčská, chamská, kulovité amfory
Od 2900/2800 Do 2300/2200	Mladší eneolit	Kultura se šňurovou keramikou Kultura zvoncovitých pohárů

Tabulka 1: Periodizace eneolitu s absolutní chronologií.

(In NEUSTUPNÝ, Evžen (ed.) et al. *Archeologie pravěkých Čech/4. Eneolit*. Archeologický ústav AV ČR Praha. Praha 2008. ISBN 978-80-86124-77-3, str. 15.)

6.2.1. Starší eneolit

Toto období reprezentuje kultura nálevkovitých pohárů. Svou početností a kvalitou pak zaujímá přední místo sídlištní komplex odkrytý v letech 1985 - 1986 mezi Benátkami a Cerekvicí. Bylo zde zachyceno celkem 55 objektů, z nichž KNP náleží spolehlivě pouze 3 a sice objekt 1/85 interpretován jako hliník, 17/86 a 28/85 jako síla. Krom sídliště KNP zde byly zjištěny též sídliště kultury slezskoplatěnické a část sídliště lidu s vypíchanou keramikou.¹¹²

¹¹¹ VOKOLEK, Vít - ZÁPOTOCKÝ, Milan. *Východní Čechy ve středním eneolitu. Otázka zásahu bošácké skupiny*. In Památky archeologické 81. Praha, 1990, str. 28 - 58.

¹¹² KALFERST, Jiří. *Předstihový a záchranný výzkum v Benátkách (okres Hradec Králové)*. In Zpravodaj Krajského Muzea východních Čech, číslo 1, ročník XIII. Hradec Králové, 1986, str. 24 - 31. ; KALFERST, Jiří - ZÁPOTOCKÝ, Milan. *Sídliště ze staršího období kultury nálevkovitých pohárů u Benátek, okr. Hradec Králové*. In Archeologické rozhledy 43, 1991, str. 376 - 410.

Rozbor keramiky řadí sídliště KNP do její starší, baalberské fáze. V keramických souborech byly identifikovány nálevkovité poháry a hrnce, džbány, amfory, mísy, zásobní hrnce s okrajovou lištou, či jedna lžice. Strukturu keramických souborů se podařilo určit zejména pomocí hliníku 1/85 a sila 17/85, které jsou dostatečně početné a zároveň kulturně i chronologicky jednotné, což se o ostatních objektech říci nedá. Hliník obsahoval celkem 1753 zlomků keramiky, z toho je ale většina střepů atypických (celkem 1464 - 83,5 %). V silu 17/85 bylo nalezeno 261 fragmentů, z toho 180 atypických (68,9 %).¹¹³

6.2.2. Střední eneolit

Střední eneolit je ve východních Čechách reprezentován nám již dobře známým nalezištěm v Plotištích nad Labem. Zde byl roku 1968 zkoumaný objekt č. 182 (hliník), z něhož pochází první soubor keramiky bošácké skupiny z Čech. Mimo to zde byla identifikována i keramika ze závěru baalberského období KNP. Bošácká keramika obsahuje prakticky všechny hlavní typy i ornamentní motivy Bošáce, kdy se ze získaného materiálu podařilo rozpoznat následující typy: mísovité koflíky či mísy se širším ústím a lehce rozevřeným prohnutým hrdlem ostře nasazeným na tělo s horní výdutí (zdobené i nezdobené); koflík či miska s užším hrdlem; čerpák s oble hrotitým dnem; hmoždír s plochým dnem; mísy kotlovité s lehce rozevřeným ústím (zdobené i nezdobené); amfora s válcovitým či lehce prohnutým hrdlem a s tunelovitým uchem, z jehož kořene vybíhají vzhůru dva šikmé plastické vousy; zásobní hrnce se slámovaným, či voštinovaným tělem. Z ornamentních motivů jsou zde zastoupeny: kolky obdélníkovité, čtverečkovité, dvojhroté či podkovité; kruhové vpichy; okrajové lišty; slámování a voštinování na těle zásobních hrnců.¹¹⁴

První náznak přítomnosti mladší fáze KNP nám přináší ojedinělé nálezy sekeromlatů s obloukovitým týlem z Brozan, Rohoznic (okr. Pardubice), či z Morašic a Svratouchu (okr. Chrudim). Sekeromlaty z prvních třech lokalit náleží typu R I-1, jenž je rozšířen od horního Podunají přes České země a Slezsko až po Kujavy.¹¹⁵

Kultura řivnáčská je ve východních Čechách zastoupena nalezištěm z Blata, okr. Pardubice. Zde probíhal v letech 1981 - 1983 záchranný výzkum, kde byl mimo jiné zachycen objekt 12/82¹¹⁶, obsahující několik střepů, 2 části (zdeformované přepálením) džbánu s uchem ansa lunata, další přepálený hrot ucha ansa lunata, džbán s kónickým hrdlem, zásobnice s

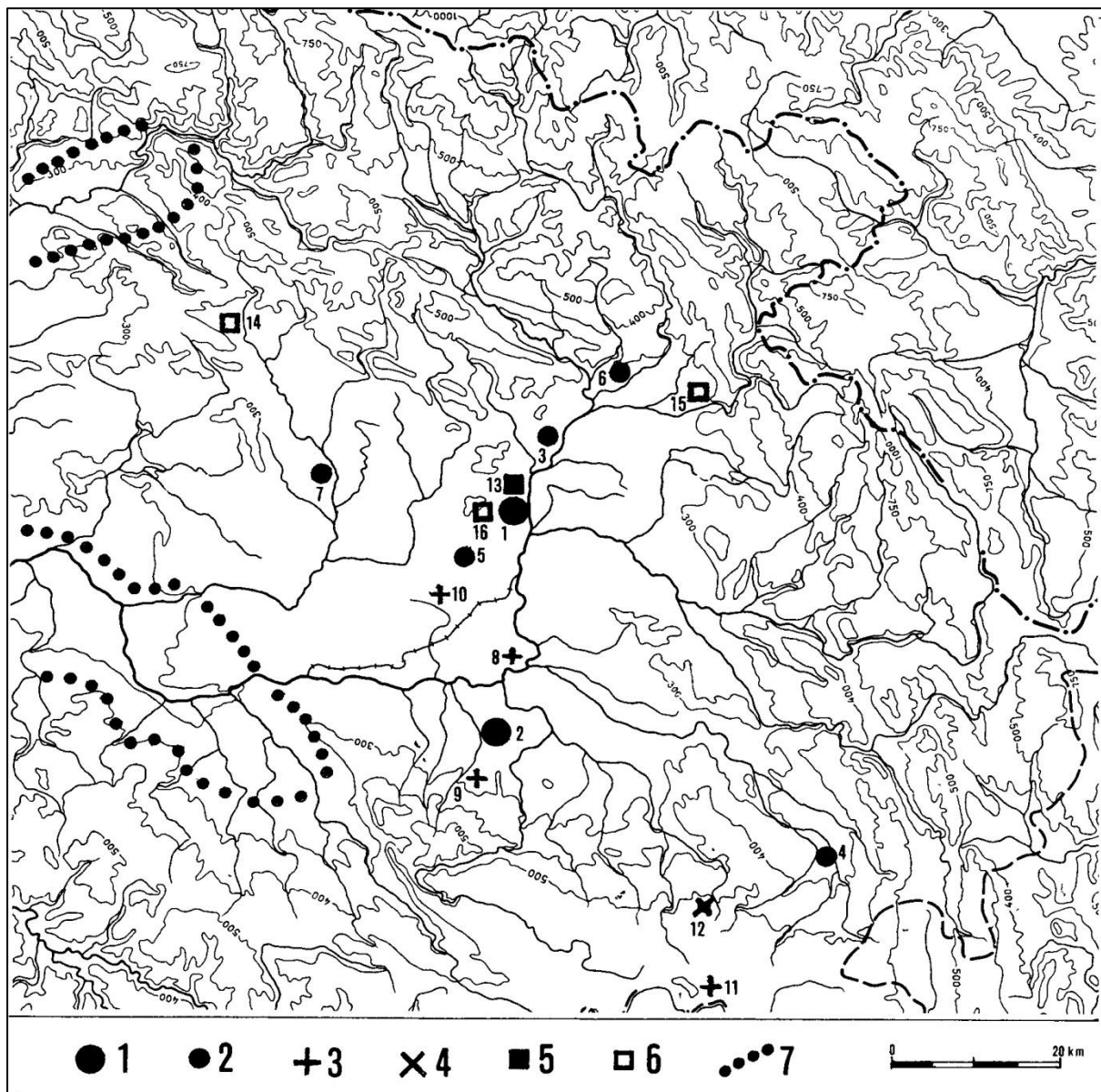
¹¹³ Tamtéž.

¹¹⁴ VOKOLEK, V. - ZÁPOTOCKÝ, M.. *Východní Čechy ve středním eneolitu*, str. 28 - 41.

¹¹⁵ Tamtéž, str. 41 - 44.

¹¹⁶ ČURDA, Tomáš. *Záchranný výzkum v Blatě*. In Zpravodaj Krajského Muzea východních Čech, číslo 1, ročník XI. Hradec Králové, 1984, str. 19 - 39.

hladkým svislým hrdlem a slámovaným tělem, mazanice, zlomek lastury, či měděný náramek. Tento soubor je prvním bezpečným dokladem řivnáčské kultury na levobřežním Pardubicku. Mezi další, pro svůj nízký počet a velký rozptyl, sporadické stopy této kultury řadíme nálezy střepů zásobnic se slámovaným tělem z Holohlav a Sebuče, rohaté ucho ze Skřivan či čerpák z Benátek.¹¹⁷

Obrázek 4: Středoeneolitické nálezy z východních Čech: 1 Plotiště n. L., 2 Blato, 3 Holohlav, 4 Benátky - Hrutov, 5 Libčany, 6 Sebuč, 7 Skřivany, 8 Brozany, 9 Morašice, 10 Rohoznice, 11 Svratouch, 12 Proseč, 13 Předměřice n. L., 14 Holín, 15 Lhota u Nahořan, 16 Rosnice.

Značky: 1;2 sídlištní soubory a ojedinělé nálezy keramiky předřivnáčské a řivnáčské, 3 kamenné sekeromlaty s obloukovitým tělem, 4 měděná sekerka typu Fajsz, 5;6 kostrový hrob a ojedinělé nálezy keramiky kulovitých amfor, 7 východní hranice řivnáčské kultury.

(In VOKOLEK, V., ZÁPOTOCKÝ, M.. *Východní Čechy ve středním eneolitu. Otázka zásahu bošácké skupiny*. In *Památky archeologické* 81. Praha, 1990, str. 51.)

¹¹⁷ VOKOLEK, V. - ZÁPOTOCKÝ, M.. *Východní Čechy ve středním eneolitu*, str. 44 - 46.

Velice vzácný je nález sekerky z Proseče, datované též do eneolitu. Jde o jednoduchou hnědo-zeleně patinovanou sekerku s okem a vějířovitým ostřím. Otvor oka je oválný, směrem dozadu zploštělý. Délka 101 mm, maximální šíře 60 mm.¹¹⁸ Jedná se o vzácný nález, náležící typu Fajsz. Tyto sekery jsou rozptýleny od Ukrajiny po střední Německo s těžištěm na středním Podunají a ze střední Evropy, vně Karpatské kotliny, známe jen několik málo kusů toho typu, přičemž z našeho území pochází právě tato z Chrudimska a dvě další z Moravy. Tuto sekeru můžeme řadit do časového horizontu Řivnác - Jevišovice B.¹¹⁹

Výpovědní hodnota lokalit kultury kulovitých amfor na našem území je velmi malá, neboť známe jen velmi málo lokalit s ojediněle nelezenými střepy či jedním hrobem. Jeden zlomek z amfory s otisky jemné úzké šňůry byl nalezen na lokalitě Holín, okr. Jičín, podobný nález byl učiněn v Rosnici, okr. Hradec Králové a ve Lhotě u Nahořan, okr. Náchod. Z Předměřic nad Labem je v neposlední řadě znám kostrový hrob skrčence, též datován to kultury kulovitých amfor, jenž měl u nohou džbáněk a za hlavou amforku.¹²⁰

6.2.3. Mladší eneolit

Z této doby jsou známy v podstatě pouze naleziště s kulturou zvoncovitých pohárů (dále jen KZP). Můžeme je zařadit do tří oblastí a sice Královehradecko, Pardubicko a Chrudimsko. Nejvíce nalezišť náleží okresu Hradec Králové, odkud známe tyto lokality: Holohlavy, obj. 6/90 obsahující několik zlomků keramiky. Podobné nálezy převážně keramického rázu byly učiněny též v Novém Bydžově, Rosnici, Sendražicích a Plotištích nad Labem. Zde byla při výzkumu z let 1961 - 1970 objevena zásobní jáma (obj. 200) a hrob LX s kostěnou křížovou záponou.¹²¹ V blízkosti tohoto hrobu se nachází vytěžená cihelna, náležící již katastru Předměřic nad Labem, kde byly roku 1925 objeveny dva a v roce 1930 jeden kostrový hrob s keramikou KZP. Dle V. Vokolka by mohl být hrob z Plotišť součástí menšího pohřebiště KZP z Předměřic n. L..¹²² Ojedinělý sídlištní objekt KZP byl v Plotištích též odkryt při záchranném archeologickém výzkumu z roku 2010. Bylo zde vyjmuto celkem deset zlomků pravěké keramiky, z nichž čtyři můžeme datovat do KZP.¹²³

¹¹⁸ FROLÍK, Jan. *Eneolitická měděná sekerka z Proseče*. In Archeologické rozhledy 33, 1981, str. 317.

¹¹⁹ VOKOLEK, V. - ZÁPOTOCKÝ, M.. *Východní Čechy ve středním eneolitu*, str. 46.

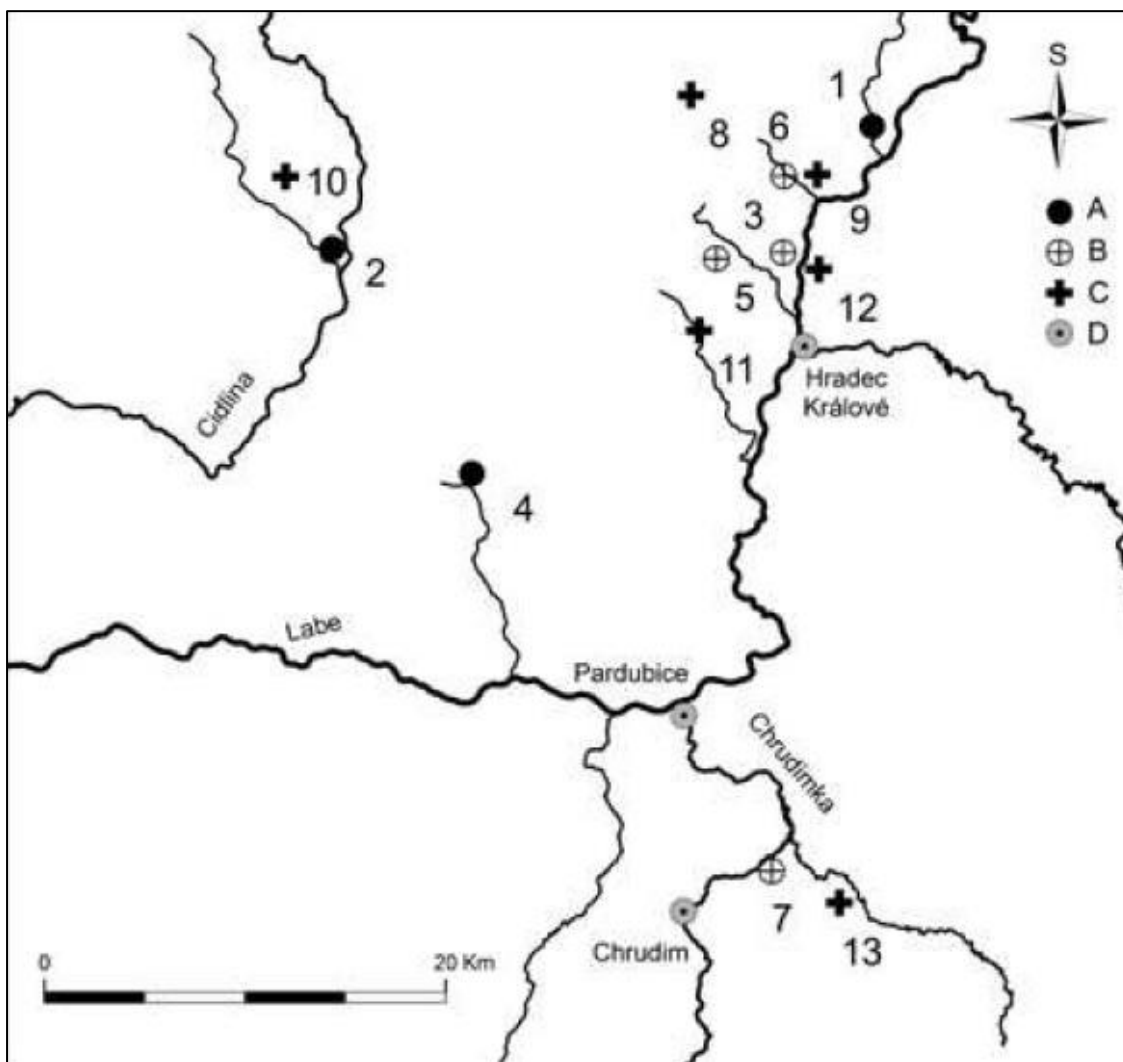
¹²⁰ Tamtéž, str. 47.

¹²¹ RYBOVÁ, Alena - VOKOLEK, Vít. *Terénní výsledky komplexního výzkumuv Plotištích n. L.* In Archeologické rozhledy 24, 1972, str. 328 - 336.

¹²² VOKOLEK, Vít. *Eneolitický hrob z Plotišť n. L. a pohřebiště zvoncovitých pohárů v Předměřicích n. L.* In Archeologické rozhledy 33, 1981, str. 481 - 486.

¹²³ DOLEŽEL, Jaroslav.. *Sídlištní objekt kultury zvoncovitých pohárů z Plotišť nad Labem (okr. Hradec Králové)*. In Archeologie východních Čech 4. Hradec Králové, 2013, str. 68 - 97.

Na Pardubicku je KZP zastoupena nalezištěm v Pravech, kde byl severozápadně od obce, při nájedzu na dálnici D11, objeven objekt č. 259 a rozsáhlý obj. 243 obsahující velké množství keramiky.¹²⁴

Obrázek 5: Mapa sídlišť a pohřebišť KZP ve východních Čechách. A – Sídlíšťe, B – Sídlíšťe i pohřebišťe, C – Pohřebišťe, D – Moderní město. 1. Holohlavy, 2. Nový Bydžov, 3. Plotišťe n. L., 4. Pravy, 5. Rosnice, 6. Sendražice, 7. Tuněchody, 8. Benátky, 9. Lochenice, 10. Starý Bydžov, 11. Stěžery, 12. Věkoše, 13. Stičany.

(In DOLEŽEL, Jaroslav.. *Sídlíšťní objekt kultury zvoncovitých pohárů z Plotišť nad Labem (okr. Hradec Králové)*. In *Archeologie východních Čech 4*. Hradec Králové, 2013, str. 68 - 97.)

¹²⁴ SIGL, Jiří. *Předběžné výsledky výzkumu na stavbě D11 na nalezišti 7 v Pravech v r. 2004*. In *Zpravodaj Muzea v Hradci Králové* č. 31, 2005, str. 101 - 111.

Do KZP také řadíme naleziště z Tuněchod, okr. Chrudim. V místní cihelně zde byl roku 1978 odkryt obj. č. 2, jenž byl tvořen nepravidelně kruhovitou jámou o průměru 8 m (hliník). Dno objektu bylo rozčleněno do četných prohlubní a jeho maximální hloubka činila 158 cm. Objevují se zde kolkované zdobené poháry červenaté barvy, nezdobené poháry, mísy s rozšířeným okrajem či zásobnicovité nádoby. Ojedinele byly nalezeny též zlomky mazanice a několik kusů štípané industrie.¹²⁵ Roku 2006 byl na tomto místě objeven další hliník KZP o průměru více než 10 m a dosahoval hloubky přes 2 metry. Objekt obsahoval celou nádobu, další keramické zlomky, štípanou industrii a kousky mazanice. Na jihozápadním okraji objeveny též relikty dvou pecí.¹²⁶

Těžbou cihlářské hlíny bylo v červenci 1984 narušeno několik pravěkých objektů na pomezí katastrů Hrochův Týnec a Stíčary (okr. Chrudim). Práce zde pokračovaly i v následujícím roce a bylo zde odhaleno několik objektů, patrně hrobů. Půda zde byla využívána pro zemědělské účely a byla tak vystavována chemickým a mechanickým procesům. To vedlo k nedochování většiny koster a k rozpraskání keramiky do velkého počtu zlomů, které vykazovaly po vyschnutí značnou drobitost.¹²⁷ Tyto skutečnosti vedou k určité problematice na této lokalitě, ale myslím, že se naleziště v Hrochově Týnci - Stíčanech dá označit za pohřebiště kultury zvoncovitých pohárů.

¹²⁵ VOKOLEK, Vít. *Záchranný výzkum v tuněchodské cihelně*. In Zpravodaj Krajského Muzea východních Čech, číslo 1, ročník VI. Hradec Králové, 1979, str. 16 - 18.

¹²⁶ DOLEŽEL, J.. *Sídlištní objekt kultury zvoncovitých pohárů z Plotiště nad Labem (okr. Hradec Králové)*, str. 68 - 97.

¹²⁷ ČURDA, Tomáš. *Záchranný výzkum pohřebiště kultury zvoncovitých pohárů v Hrochově Týnci - Stíčanech*. In Zpravodaj Krajského Muzea východních Čech, číslo 1, ročník XIII. Hradec Králové, 1986, str. 32 - 45.

7. Záchranný archeologický výzkum na lokalitě Chrudim - Píšťovy

7.1. Úvod a příčiny výzkumu

Příčinou této akce byla stavba obchodního centra Tesco, zadavatelem byla společnost Tesco Stores ČR a.s.. Po uzavření dohody (č. 42/09 na lokalitě Chrudim - Píšťovy) s Regionálním muzeem v Chrudimi zde proběhl záchranný archeologický výzkum s fotografickou, kresebnou a měřičskou dokumentací. Práce byly rozvrženy do dvou etap v červnu až září roku 2009, vedoucím výzkumu byl PhDr. Jan Musil, archeolog a vedoucí oddělení sbírek místního muzea, který též spolupracoval s firmami Jan Osina (výkopové a dokumentační práce) a Michal Kotek (geodetické zaměření).¹²⁸

7.2. Průběh záchranného výzkumu

Jako první byla provedena strojní skrývka, po které byla zkoumaná plocha začištěna. Následovalo vymezení jednotlivých objektů, které byly kresebně i fotograficky zdokumentovány a které byly zaměřeny na osy pomocí totální stanice. Vzhledem k podloží, které je zde tvořeno žlutohnědou spraší, nasedající na šterkopískovou terasu řeky Chrudimky, jevíly se objekty jako černošedé, hnědošedé či šedošedé skvrny. Vybírání objektů probíhalo podle přirozených vrstev metodou boxů v případě kúlových jamek, kdy jako první byla vybírána jižní polovina. U rozsáhlejších objektů archeologové zvolili standardní postup po přirozených terénních vrstvách, kdy po vybrání do řezu byla provedena jeho dokumentace a následně byla vybrána zbylá část výplně.¹²⁹

7.3. Popis nalezené situace

S prokazatelnými archeologickými situacemi bylo celkem prozkoumáno 360 objektů. Nicméně v jihozápadní části zkoumané plochy byla ještě před příchodem archeologa provedena příliš hluboká strojní skrývka, čímž by mohla být vysvětlena nižší koncentrace objektů - mohly tak být prozkoumány pouze partie těch hlubších, kúlové a sloupové jamky. Na východní a jihovýchodní straně vystupoval šterkopískový břeh říční terasy, za nímž už archeologické objekty nebyly zjištěny. Byla zde ale odkryta série zaniklých říčních ramen. Na jednom z nich v jeho horních partiích se nalézala pozdně laténská keramika.¹³⁰

¹²⁸ MUSIL, Jan. *Zpráva o archeologickém výzkumu provedeném na základě dohody č. 42/09 na lokalitě Chrudim - Píšťovy, akce: OC Tesco Chrudim - Píšťovy*. Nálezová zpráva, uložena v Regionálním muzeu v Chrudimi.

¹²⁹ Tamtéž.

¹³⁰ Tamtéž.

Nejvýraznějšími objekty byly pozdně laténské zemnice zjištěné v kvadrantech A5 (obj. 52, tvořen kúlovými jamkami 61-64 a 92) a E3 (obj. 94 - kúlová jamka 125). Torzo dlouhého kúlového domu o délce cca 20 m bylo odkryto v kvadrantu E2 (kúlové jamky 73-77, 126). Objekty 95 a 96 reprezentují dva kúlové žlaby, nalezené v ose SZ - JV v kvadrantu F3. Zajímavý je nález čtvercového kúlového domu s kúly v rozích v kvadrantu E3 (kúlové jamky 97-100), podobné stavby můžeme nalézt též v kvadrantech A5 (kúlové jamky 47-51) a C5 (kúlové jamky 55-59). Stavba, orientovaná delší osou ve směru SZ - JV, je nápadná další koncentrací kúlových jamek v kvadrantech E4 a F4 a shodnou orientaci pozorujeme též při kumulaci kúlových jamek v kvadrantech E4 - D4 - D5 (obj. 132-144, 147, 177). Paralelně s ní se nalézá analogicky shodně orientovaná koncentrace dalších kúlových objektů (obj. 107-111, 113).¹³¹

V kvadrantu B6 byl identifikován menší kúlový dům o dvou řadách kúlů v ose S - J (kúlové jamky 5-12). Za pozornost též stojí situace kúlové stavby orientované v ose SV - JZ (kúlové jamky 14-20 a 27-29) v kombinaci s přístřeškem (kúlové jamky 130-144) nad zásobními jámami (obj. 4 a 37). Zde nelze ovšem vyloučit vzájemnou superpozici jednotlivých objektů. Kde ale došlo k evidentní superpozici kúlových staveb, které jsou ještě ve vzájemné superpozici s ostatními sídlištními objekty a tvoří tak naprosto nečitelnou situaci, jsou kvadranty E5 - D5 - D6.¹³²

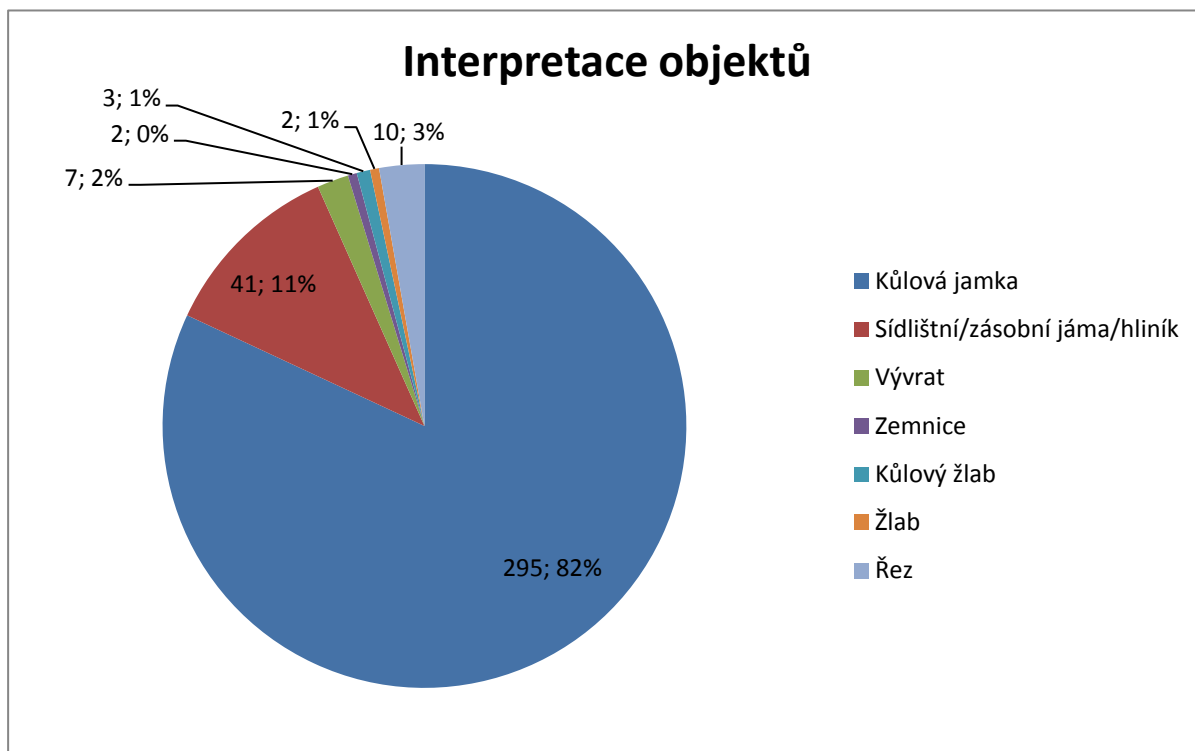
Stavby doplňuje na našem zkoumaném prostoru série nejrůznějších sídlištních objektů, zejména sídlištní/zásobní jámy či hliníky. V severní části naleziště byly též zjištěny vývraty stromů, jejichž výplně byly ovzorkovány a fotograficky zdokumentovány. Tyto výplně obsahují nálezy, datované široce od pravěkého do recentního období.¹³³

Jak již bylo zmíněno, celkem bylo prozkoumáno 360 objektů, z nichž nejpočetnější jsou kúlové jamky (295), 41 jich bylo identifikováno jako sídlištní/zásobní jáma či hliník, 7 vývratů, 2 zemnice, 3 kúlové žlaby, 2 žlaby (obj. 46 = 300) a 10 řezů. Co se datací týče, tak 274 objektů bylo určeno pouze jako pravěk, poněvadž většina z nich jsou právě kúlové jamky bez nálezů, 43 objektů obsahovalo známky KNP, 18 z doby stěhování národů, 15 objektů laténských, 7 slezskoplatěnických, 2 objekty nebyly datovány a po mém rozboru materiálu byl žlab (obj. 300) určen jako lengyelský. Interpretaci a dataci objektů lze také vyčíst z následujících dvou grafů.

¹³¹ Tamtéž.

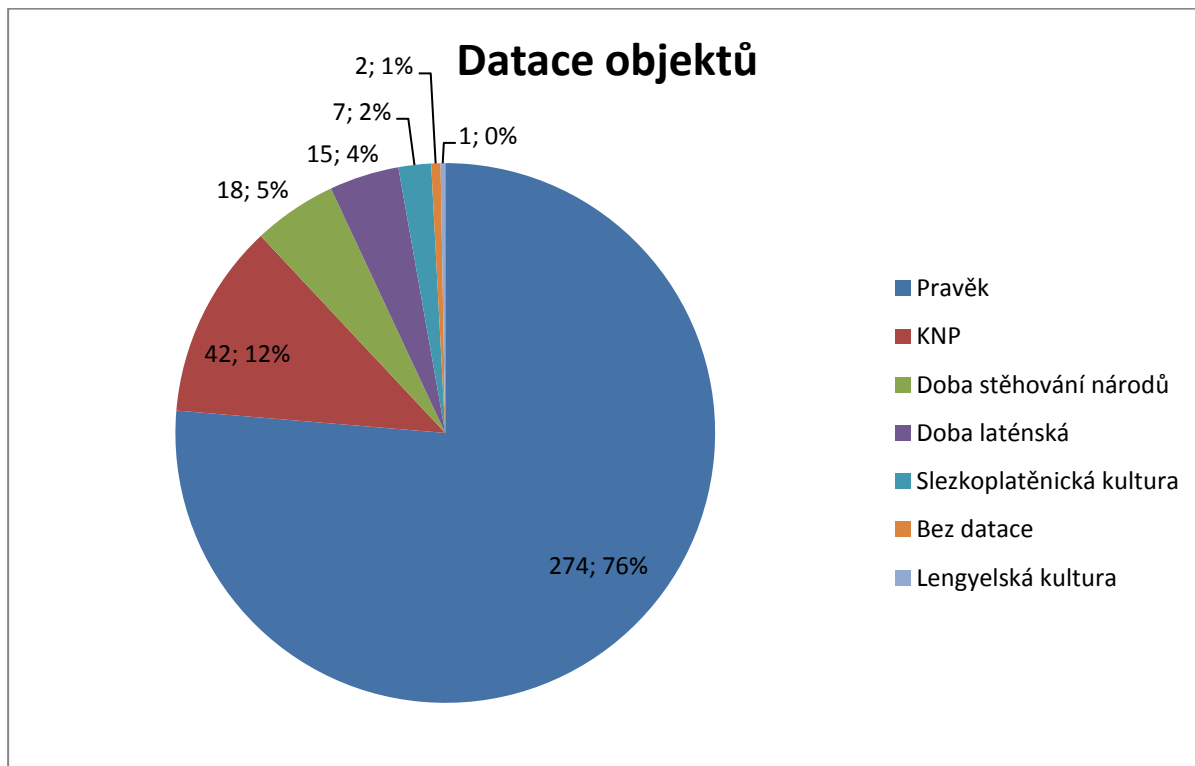
¹³² Tamtéž.

¹³³ Tamtéž.

Graf 1: Celková interpretace objektů na výzkumu.

(Data z: MUSIL, Jan. Zpráva o archeologickém výzkumu provedeném na základě dohody č. 42/09 na lokalitě Chrudim - Píšťovy, akce: OC Tesco Chrudim - Píšťovy. Nálezová zpráva, uložena v Regionálním muzeu v Chrudimi.)

Graf 2: Celková datace objektů na výzkumu.

(Data z: MUSIL, Jan. Zpráva o archeologickém výzkumu provedeném na základě dohody č. 42/09 na lokalitě Chrudim - Píšťovy, akce: OC Tesco Chrudim - Píšťovy. Nálezová zpráva, uložena v Regionálním muzeu v Chrudimi.)

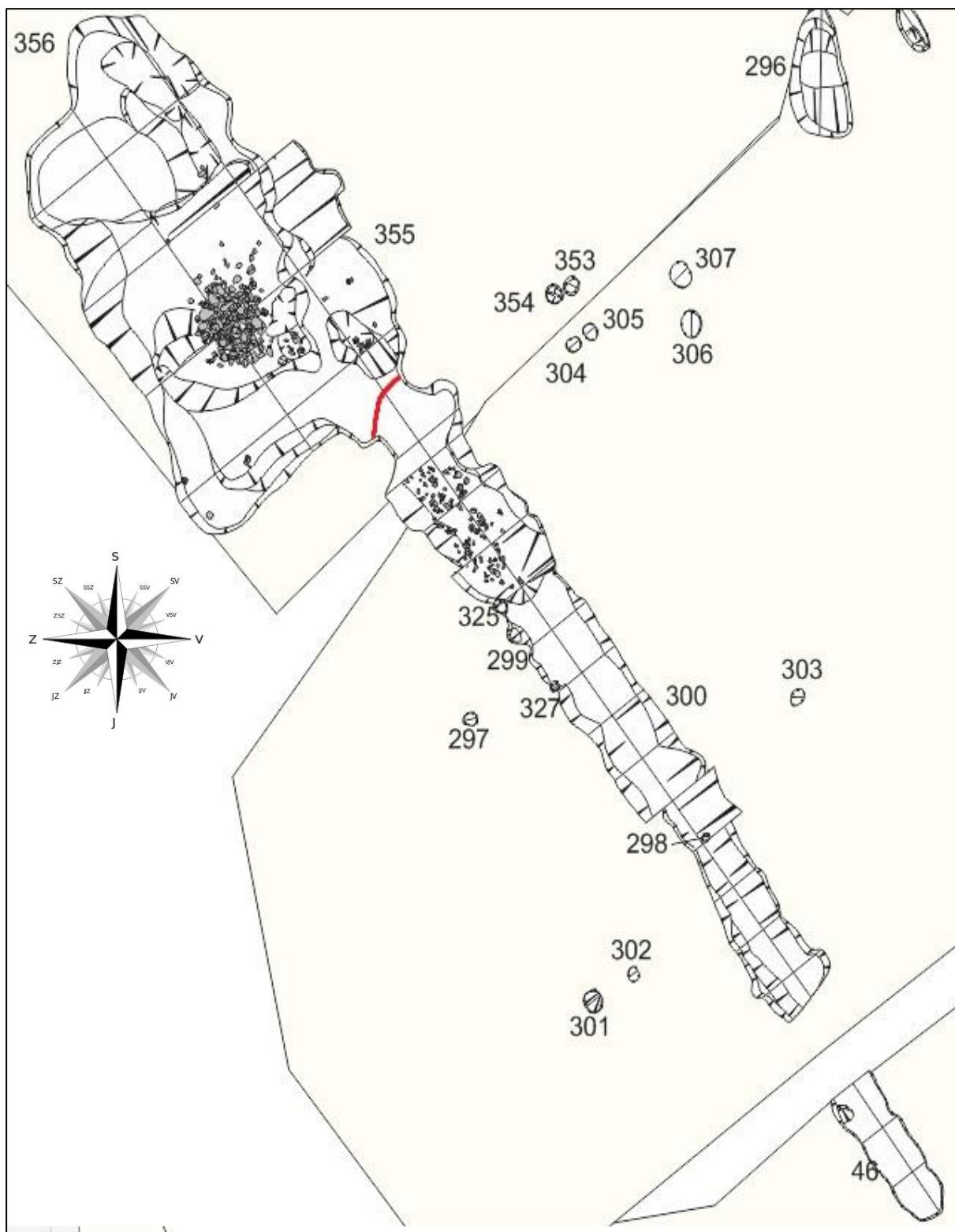
7.4. Popis a vyhodnocení objektu 300

Zajímavé zjištění přinesla situace v kvadrantech B6 - B7 - C6, kde byl objeven žlab lengyelské kultury (obj. 300, který je pokračováním objektu 46, viz. obr. č. 6), lemovaný na jihozápadní straně sérií kůlových jamek (obj. 298, 299, 325 a 327) v pravidelných rozestupech. Toto uspořádání vede k existenci vyplétané, či drážkové konstrukce a zároveň zachovává shodnou orientaci jako většina kůlových staveb, tj. v ose SZ - JV. Ke stěně přiléhá kůlová (obj. 297, 301, 302) a možná i zahloubená stavba (obj. 355 a 356) s centrální koncentrickou kumulací říčních valounů.¹³⁴ Objekt 300 se zároveň stal námi sledovaným objektem, který se dále pokusím přiblížit podrobněji.

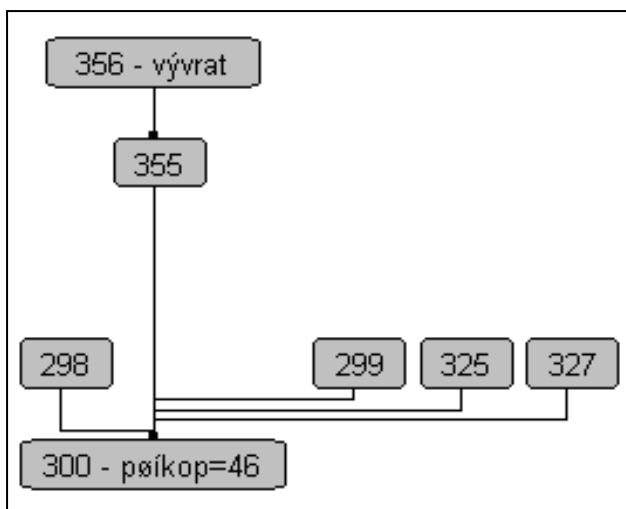
Objekt 300

- Popis: Pokračování žlabu obj. 46, s plochým dnem, orientován delší osou ve směru SZ-JV
- Interpretace: Žlab vymezující osadu lidu lengyelské kultury od řeky
- Rozměry: md 1400 cm, mš 190 cm, mh 25 cm
- Vrstvy: 1. Tmavě černá písčitojílová hlína, středně ulehlá, výplň objektu 300
- 2. Tmavě černá písčitojílová hlína, středně ulehlá
- 3. Středně šedohnědá písčitojílová hlína, středně ulehlá, čočky okrového jílu, podorničí
- 4. Tmavě černá písčitojílová hlína, středně ulehlá
- 5. Středně okrová písčitojílová hlína, středně ulehlá, podloží
- 6. Tmavě šedá písčitojílová hlína, středně ulehlá
- 7. Tmavě černohnědá písčitojílová hlína, středně ulehlá
- 8. Čočky okrového jílu
- 9. Středně okrová písčitojílová hlína, středně ulehlá, podloží vyhozené vývratem
- 10. Středně okrová písčitojílová hlína, středně ulehlá, promíchaná s tmavě šedou písčitojílovou hlínou
- Stratigrafická situace: Viz obr.7
- Datace: Lengyelská kultura

¹³⁴ MUSIL, J.. Zpráva o archeologickém výzkumu provedeném na základě dohody č. 42/09 na lokalitě Chrudim - Pišťovy, akce: OC Tesco Chrudim - Pišťovy. Nálezová zpráva, uložena v Regionálním muzeu v Chrudimi.

Obrázek 6: Výřez z celkového plánu výzkumu zobrazující obj. 46, pokračující obj. 300 lemovaný sérií kůlových jamek (obj. 298, 299, 325 a 327), obj. 355 a 356 s koncentrací valounů. Červeně je znázorněna hypotetická hrana objektu 300.

Obrázek 7: Harrisův diagram rozsáhlé superpozice obj. 300, 298, 299, 325, 327, 355, 356.

In MUSIL, Jan. *Zpráva o archeologickém výzkumu provedeném na základě dohody č. 42/09 na lokalitě Chrudim - Pišťovy, akce: OC Tesco Chrudim - Pišťovy*. Nálezová zpráva, uložena v Regionálním muzeu v Chrudimi.

7.4.1. Analýza nálezového inventáře

Celkově byl obj. 300 rozdělen na 30 segmentů, přičemž ne v každém se podařilo objevit nějaký nález. Všechny segmenty byly kopány ve vrstvě 0 - dno a v těch, v kterých byl nalezen archeologický materiál, si nyní přiblížíme.

- Seg. 1: 2 atypické (dále jen ATP) zlomky + 1 okraj
- Seg. 4: 1 ATP zlomek
- Seg. 5: 1 ATP zlomek
- Seg. 8: 1 ATP zlomek
- Seg. 9: 4 ATP zlomky + 1 ks strusky + 1 ks drtiče
- Seg. 11: 4 ATP zlomky + 1 dno
- Seg. 12: 7 ATP zlomků
- Seg. 13: 7 ATP zlomků + 1 fragment ucha
- Seg. 15: 12 ATP zlomků + 2 okraje + 1 dno + 1 fragment s plastickým pupkem + 1 oblázek s provrtem
- Seg. 16: 13 ATP zlomků + 3 dna + 2 fragmenty s plastickým pupkem
- Seg. 17: 10 ATP zlomků
- Seg. 18: 21 ATP zlomků + 4 dna + 1 fragment s uraženým plastickým pupkem + 1 fragment ucha
- Seg. 19: 7 ATP zlomků
- Seg. 20: 10 ATP zlomků + 3 fragmenty okraje + 1 fragment s plastickým pupkem + 2 ks drtidla
- Seg. 21: 5 ATP zlomků + 1 fragment s nehtovými vrypy + 3ks strusky

- Seg. 22: 41 ATP zlomků + 1 dno + 1 okraj + 1 fragment s plastickým pupkem + 2 ks keramiky + 1ks štípané industrie (dále jen ŠI)
- Seg. 23: 22 ATP zlomků + 1 okraj
- Seg. 24: 35 ATP zlomků + 3 okraje + 3 dna + 1 ks drtidla + 2 ks ŠI
- Seg. 25: 20 ATP zlomků + 1 dno + 1 přeslen
- Seg. 26: 11 ATP zlomků + 2 dna + 1 fragment ucha + 1 fragment s plastickým pupkem

Celkově se v objektu 300 našlo 234 atypických, 40 typických zlomků, 3 ks ŠI, 1 ks oblázku s provrtem, 1 přeslen, 1 drtič, 3 drtidla a 3 ks strusky.

Materiál	Počet kusů	Procentuelní zastoupení v souboru
Keramika - atypická	234	81%
Keramika - typická	40	15%
Štípaná industrie	3	1%
Kámen - s provrtem	1	0.34%
Přeslen	1	0.33%
Kámen - drtič	1	0.33%
Kámen - drtidlo	3	1%
Struska	3	1%
Celkem	286	100%

Tabulka 2: Materiálová skladba objektu 300.

7.4.2. Vyhodnocení keramického materiálu

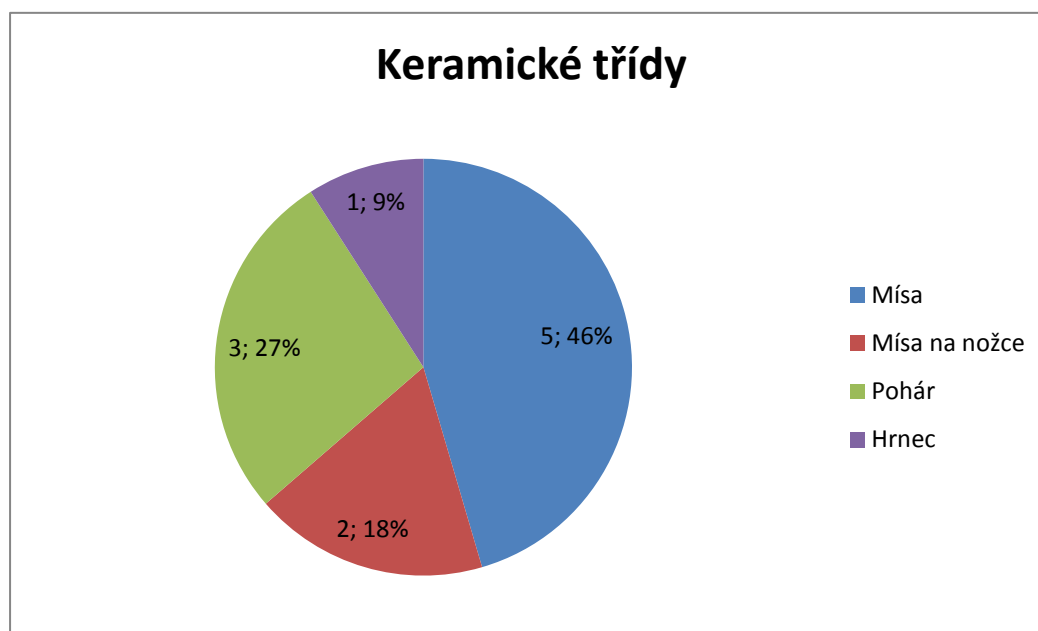
Typických keramických zlomků v našem inventáři není mnoho. Z celkového počtu 40 kusů se s jistotou podařilo identifikovat pouze 11 nádob. Do kategorie mís náleží 5 ks, mís na nožce 2 ks, poháry jsou zastoupeny třemi fragmenty a hrnce pouze jedním střepem z okraje. Jeden střep byl identifikován jako pravděpodobný okraj poháru (obr. 8:5). Díky přítomnosti mís se zesílenými a rozevřenými plecemi lze soubor datovat dle moravské terminologie do fáze MMK IIb, kterou je možné stotožňovat s českou fází Horní Cetno¹³⁵ a analogie k němu

¹³⁵ CEBOVÁ, K.. *Nálezy lengyelské kultury na polykulturním sídlišti v Třebosicích (okr. Pardubice)*, str. 125.

můžeme pozorovat např. na sídlišti v Třebosicích¹³⁶ a na lengyelských lokalitách východních Čech.¹³⁷

Nejpočetnější skupinu neidentifikovatelných střepů tvoří 14 den, dále 6 okrajů, 4 výdutě zdobené plastickým pupkem či 3 kusy zlomeného ucha (obr. 8:4, 8:12, 11:6) . Jeden fragment zdobený nehtovými vrypy byl určen jako intruze slezskoplatěnické kultury (obr. 10:1).

Jako přísada se v keramickém těstě objevuje ve většině případů písek a drobné kamínky a nádoby mají odstíny hnědo-šedé až černé barvy. Tvrdost výpalu je hodnocen jako střední až tvrdý výpal.

Graf 3: Keramické třídy lengyelské keramiky identifikované v obj. 300.

7.4.2.1. Mísy

Mísy jsou v pravěké keramice velmi oblíbeným tvarem a dají se interpretovat také jako nižší, široce rozevřené nádoby, vyskytující se již od staršího neolitu.¹³⁸ V mladším stupni MMK jsou značně variabilní. Autoři publikace Numerický kód moravské malované

¹³⁶ CEBOVÁ, K.. *Nálezy lengyelské kultury na polykulturním sídlišti v Třebosicích (okr. Pardubice)*, str. 197 - 262.

¹³⁷ VOKOLEK, V. - ZÁPOTOCKÝ, M.. *Východní Čechy v raném eneolitu: Lengyelská a jordanovská kultura*, str. 567 - 654.

¹³⁸ SKLENÁŘ, Karel a kol.. *Encyklopedie pravěku v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha, 2002. ISBN 80-7277-115-9, str. 206.

keramiky dělí mísy do devíti skupin a padesáti variant.¹³⁹ V našem materiálu sledujeme pouze 1 mísu s rozevřenými plecemi, zdobenou plastickým kruhovým pupkem (obr. 9:1) a 2 mísy s rozevřenými plecemi a zesíleným okrajem, z nichž druhá je opět zdobená plastickým bochánkovitým¹⁴⁰ pupkem (obr. 10:6, 11:2). Další dvě mísy jsou blíže nespecifikované (obr. 9:8, 10:5).

7.4.2.2. Mísy na nožce

Tento keramický tvar je rozšířen již od staršího neolitu a prochází i obdobím kultury s moravskou malovanou keramikou.¹⁴¹ V našem souboru se podařilo identifikovat 2 střepy tohoto druhu keramiky, kdy zachován byl vždy fragment dna s náběhem na nožku (obr. 9:10, 11:4).

7.4.2.3. Poháry

Poháry pravděpodobně sloužili v pravěku jako picí nádoba. Jsou spíše výškově orientované, bez ucha a objevují se již od neolitu.¹⁴² V našem inventáři se objevuje 1 pohár s vysokým prohnutým rozevřeným okrajem (obr. 10:12) a další 2 fragmenty okraje poháru blíže nespecifikované (obr. 11:3, 11:5).

7.4.2.4. Hrnce

Hrnce jsou nádoby bez výraznějších tvarových charakteristik. Jejich tvary jsou součástí běžné hrubší užitkové keramiky.¹⁴³ V objektu 300 byl objeven a zdokumentován pouze 1 střep z okraje této nádoby (obr. 11:1).

7.4.2.5. Plastická výzdoba

Plastická výzdoba, nebo také pupíky, jsou dominantní formou výzdoby na nádobách mladšího stupně kultury s moravskou malovanou keramikou. Jsou aplikované jednotlivě či ve dvojicích, převážně na pohárech, hrncích, mísách a amforách.¹⁴⁴ V našem souboru pozorujeme celkem 6 fragmentů zdobených jednotlivým pupkem, v jednom případě bylo na

¹³⁹ PODBORSKÝ, Vladimír a kol.. *Numerický kód moravské malované keramiky: Problémy deskripce v archeologii*. Brno, 1977, str. 93.

¹⁴⁰ PODBORSKÝ, V. a kol.. *Numerický kód moravské malované keramiky: Problémy deskripce v archeologii*, str. 200 - 201.

¹⁴¹ SKLENÁŘ, K. a kol.. *Encyklopedie pravěku v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, str. 206. ; CEBOVÁ, K.. *Nálezy lengyelské kultury na polykulturním sídlišti v Třebosicích (okr. Pardubice)*, str. 96.

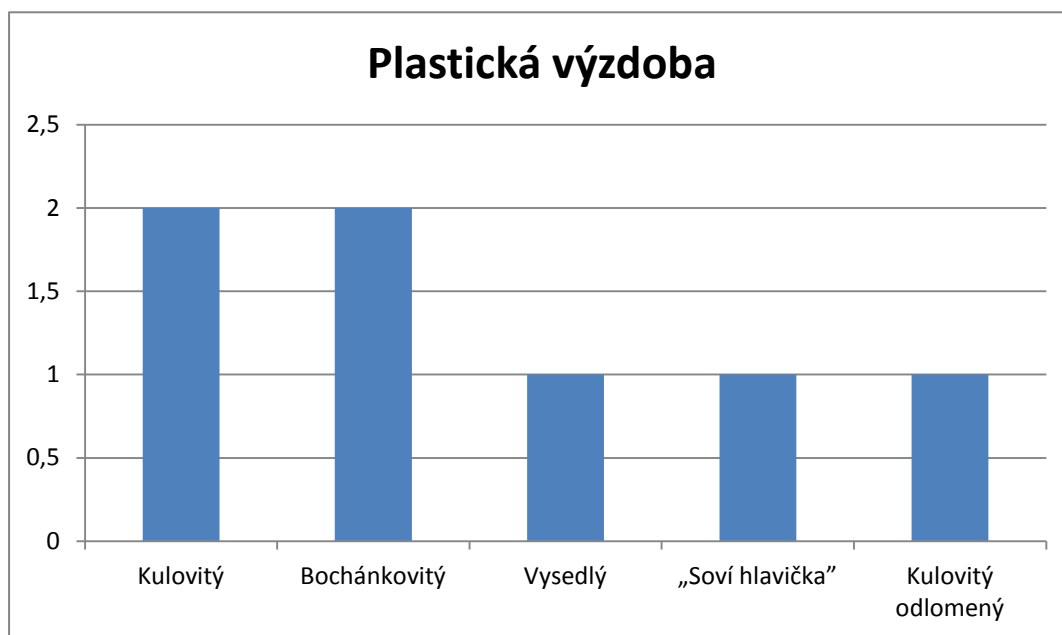
¹⁴² SKLENÁŘ, K. a kol.. *Encyklopedie pravěku v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, str. 272.

¹⁴³ Tamtéž, str. 118.

¹⁴⁴ VOKOLEK, V. - ZÁPOTOCKÝ, M.. *Východní Čechy v raném eneolitu: Lengyelská a jordanovská kultura*, str. 641.

střepu identifikováno místo po zcela odlomeném pupku, což svědčí o jeho špatném přidělení na nádobu (obr: 9:8).

Plastické výčnělky se dále dělí do několika skupin, přičemž my můžeme pozorovat pupíky kulovité (obr. 9:1, 9:5), bochánkovité (obr. 8:11, 11:2), jeden střep s vysedlým pupkem (obr. 9:11) a jeden s pupkem typu „soví hlavička (obr. 10:4)”.¹⁴⁵

Graf 4: Formy plastických výzdob a jejich počet, identifikovaných na keramice z obj. 300.

7.4.3. Štípaná industrie

V objektu 300 se podařilo též nalézt 3 ks štípané industrie. Materiálově všechny náleží silicitu glacialgenních sedimentů, jenž je jednou z nejvýznamnějších středoevropských surovin pro tvorbu štípané industrie.¹⁴⁶ Morfologicky byl jeden ks určen jako plochá čepelka (obr. 11:8), druhý jako srpová čepel (obr. 11:9) a u třetí ŠI původní účel nelze určit, neboť je z větší části přepálený (obr. 11:10).

7.4.4. Ostatní nálezy

Mezi ostatní nálezy řadím 1 ks drtiče, 3 ks drtidla, nebo-li ručního mlýnku, jenž sloužil k drcení obilného zrna¹⁴⁷, 1 ks oblázku s provrtem, který mohl sloužit jako hladítko

¹⁴⁵ PODBORSKÝ, V. a kol.. *Numerický kód moravské malované keramiky: Problémy deskripce v archeologii*, str. 200 - 201.

¹⁴⁶ CEBOVÁ, K.. *Nálezy lengyelské kultury na polykulturním sídlišti v Třebosicích (okr. Pardubice)*, str. 109.

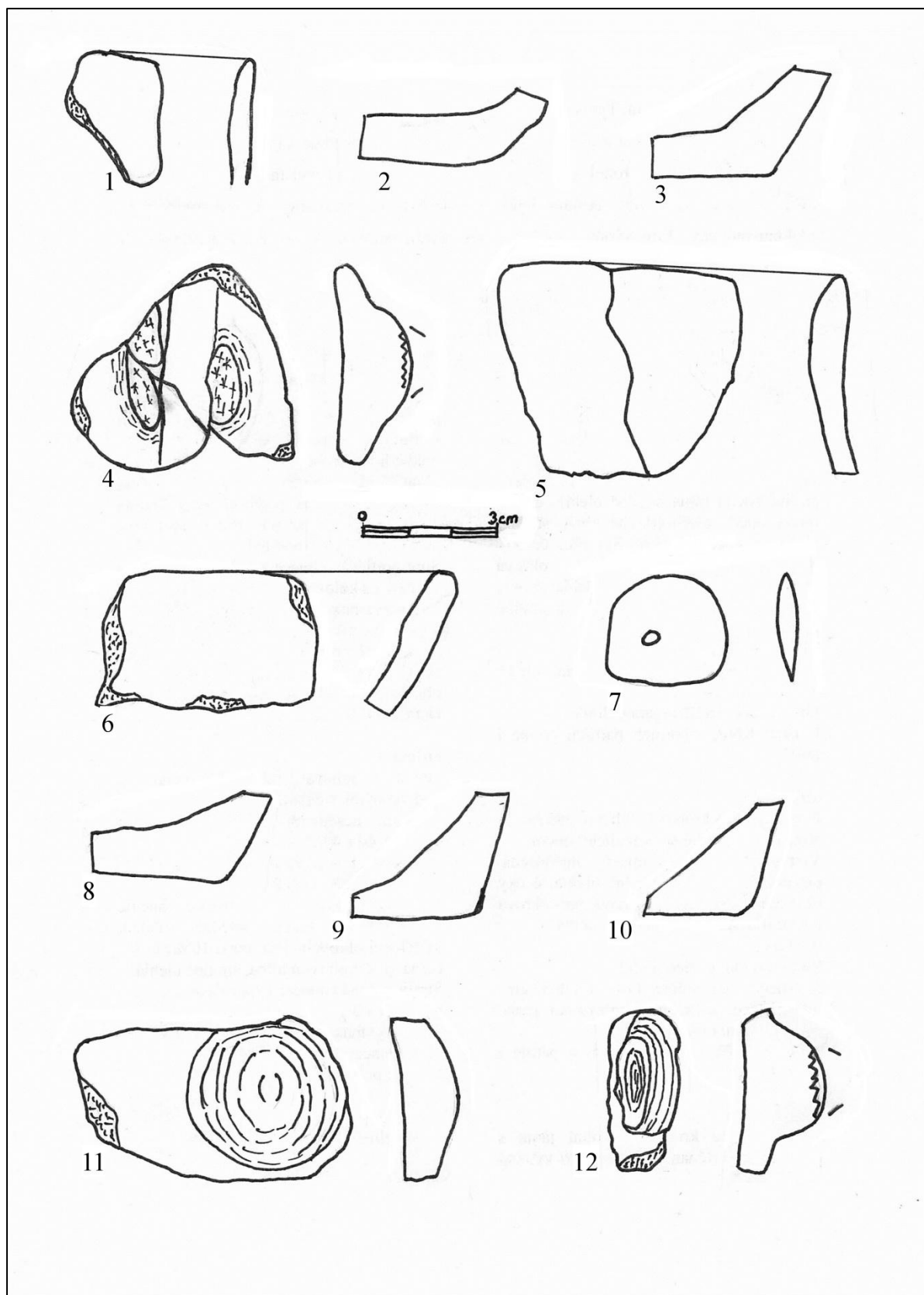
¹⁴⁷ SKLENÁŘ, K. a kol.. *Encyklopedie pravěku v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, str. 80.

keramiky (obr. 8:7) a 1 ks kulovitého¹⁴⁸ přeslenu (obr. 11:7), jenž sloužil jako setrvačnick navlečený na vřetenu při spřádání vlákna z ovčí, kozí vlny či vlákna rostlinného, lnu.¹⁴⁹

¹⁴⁸ PODBORSKÝ, V. a kol.. *Numerický kód moravské malované keramiky: Problémy deskripce v archeologii*, str. 126.

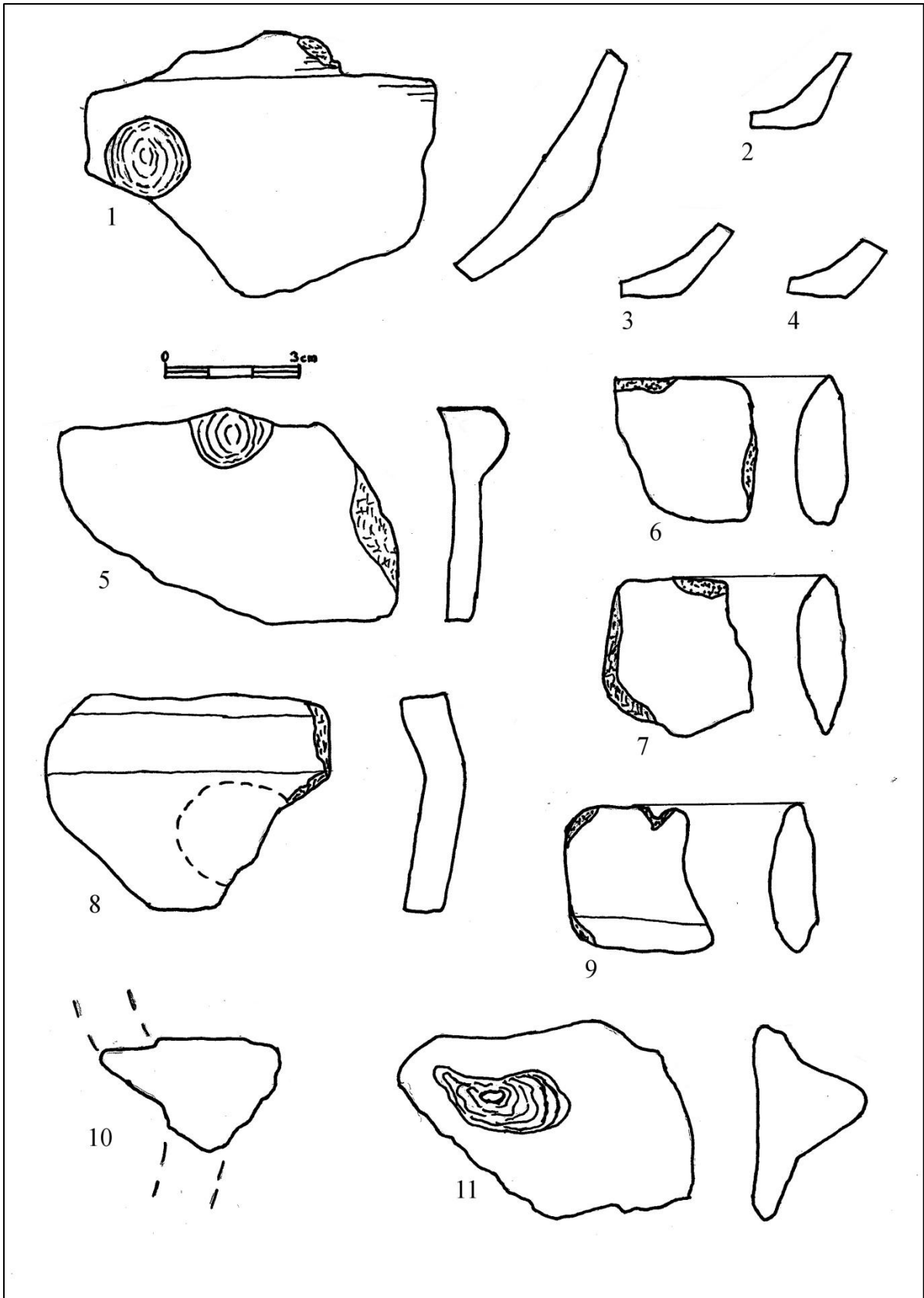
¹⁴⁹ SKLENÁŘ, K. a kol.. *Encyklopedie pravěku v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, str. 295.

7.4.5. Kresebná dokumentace

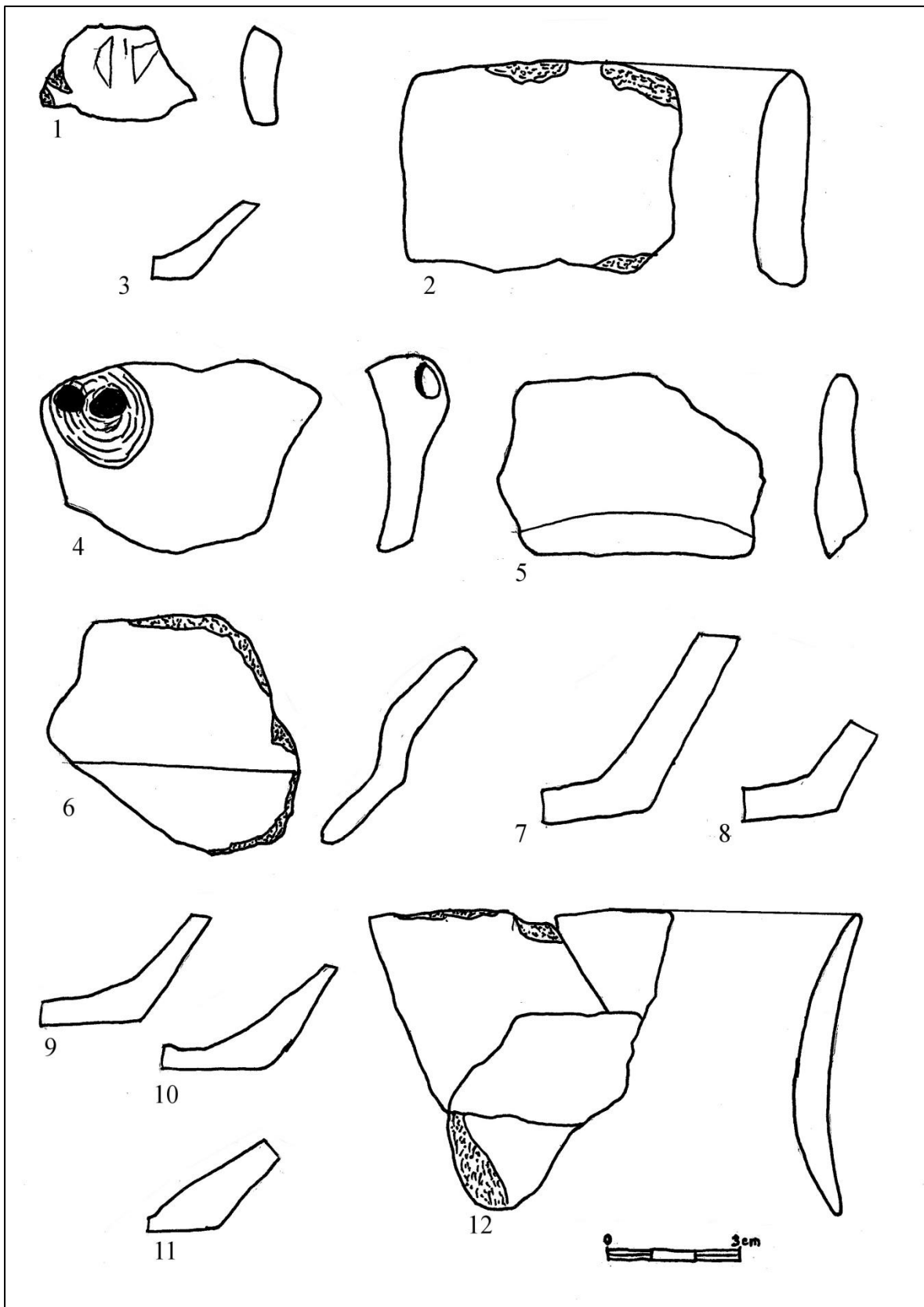
Obrázek 8: Chrudim, okr. Chrudim, 1 až 12 - obj. 300.

(Kresba Filip Habrman)

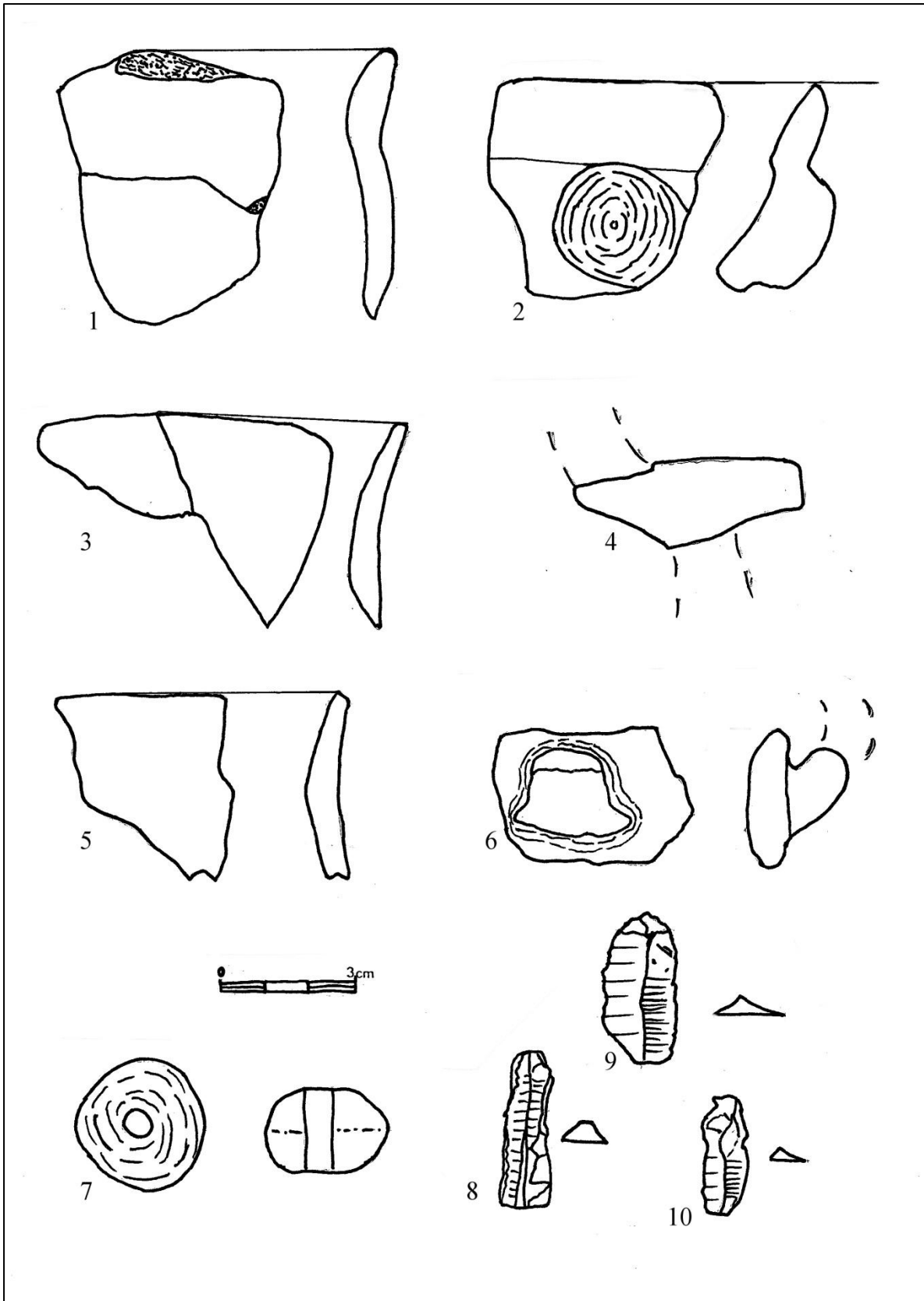
Obrázek 9: Chrudim, okr. Chrudim, 1 až 11 - obj. 300.

(Kresba Filip Habrman)

Obrázek 10: Chrudim, okr. Chrudim, 1 až 12 - obj. 300.

(Kresba Filip Habrman)

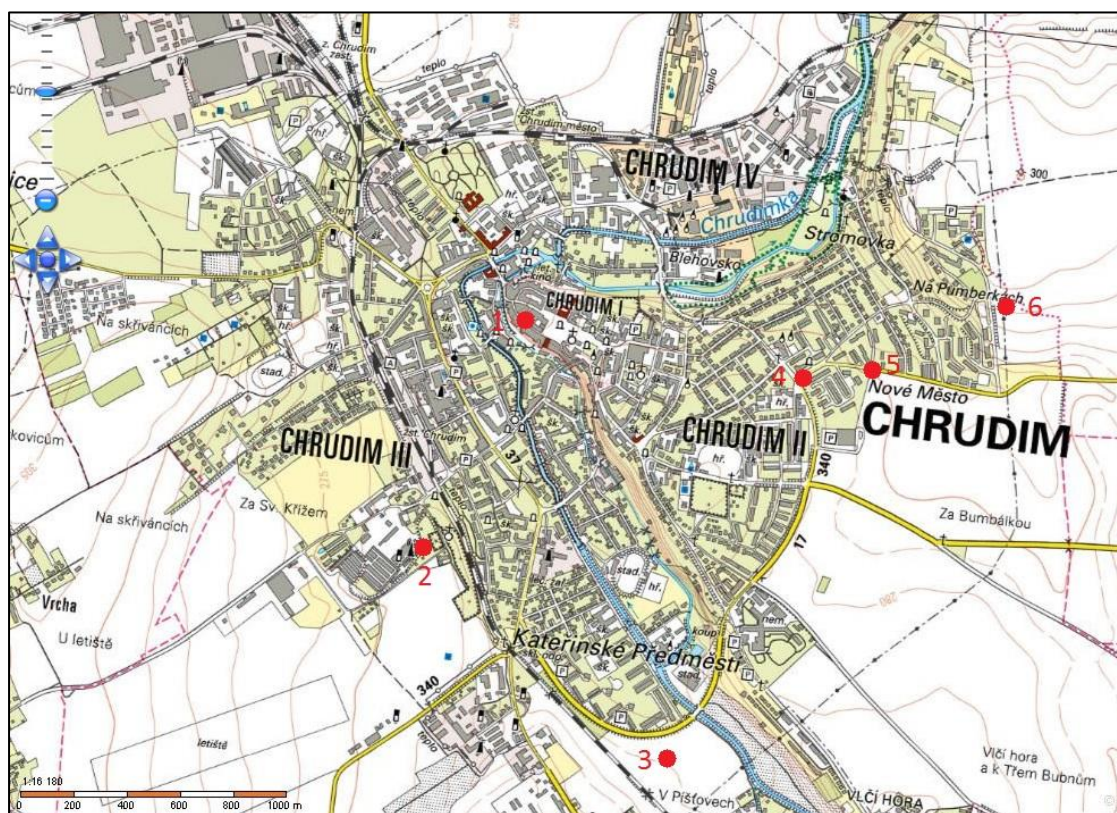

Obrázek 11: Chrudim, okr. Chrudim, 1 až 10 - obj. 300.

(Kresba Filip Habrman)

8. Chrudimská naleziště na mapovém zobrazení

8.1. Lengyelská naleziště

Obrázek 12: Lengyelské naleziště na katastrálním území Chrudimi. 1 - Štěpánkova ulice, 2 - poloha u kostela Sv. Kříže, 3 - Chrudim-Píšťovy, 4 - Poloha „Pod požární zbrojnicí“ 5 - Topolská ulice, 6 - Chrudim-Pumberka. (Body jsou zakresleny pouze orientačně.)

1. Štěpánkova ulice¹⁵⁰:
Nadmořská výška - cca 264 m n. m., vzdálenost od vodního toku - cca 140 m
2. Poloha u Sv. Kříže¹⁵¹:
Nadmořská výška - cca 267 m n. m., vzdálenost od vodního toku - cca 529 m
3. Chrudim-Píšťovy:
Nadmořská výška - cca 257 m n. m., vzdálenost od vodního toku - cca 215 m
4. Poloha „Pod požární zbrojnicí“¹⁵²:
Nadmořská výška - cca 282 m n. m., vzdálenost od vodního toku - cca 455 m

¹⁵⁰ VOKOLEK, V. - ZÁPOTOCKÝ, M.. *Východní Čechy v raném eneolitu: Lengyelská a jordanovská kultura*, str. 573.

¹⁵¹ VÁVRA, M. - VOKOLEK, V.. *Pozdně neolitické sídliště v Chrudimi*, str. 241 - 257.

¹⁵² VOKOLEK, V. - ZÁPOTOCKÝ, M.. *Východní Čechy v raném eneolitu: Lengyelská a jordanovská kultura*, str. 578.

5. Topolská ulice¹⁵³:

Nadmořská výška - cca 276 m n. m., vzdálenost od vodního toku - cca 500 m

6. Chrudim-Pumberka¹⁵⁴:

Nadmořská výška - 291 m n. m., vzdálenost od vodního toku - cca 650 m

Přírodní poměry lengyelského osídlení v Chrudimi vcelku odpovídají situaci v období neolitu východních Čech. Nadmořská výška se pohybuje v rozmezí od 257 do 291 m n. m., přičemž u většiny katastrů na tomto území se nadmořská výška pohybuje v intervalu 230-300 m n. m.¹⁵⁵ Jen dva leží níže (Bohdaneč a Krásnice - 220-229 m n. m.) a čtyři nad touto hranicí (Češov, Kostelec n. Orlicí - 300-309 m n. m., Nadslav - 320 m n. m. a Chlum - 330 m n. m.).¹⁵⁶ Vzdálenosti od vodních toků by se daly rozdělit do dvou skupin, kdy první skupina je v rozmezí 140-215 m (Štěpánkova ulice, Chrudim-Píšťovy), druhá 455-650 metrů (poloha „Pod požární zbrojnicí“, poloha u Sv. Kříže, Topolská ulice a Chrudim-Pumberka). Nicméně i tato vzdálenost se dá považovat za poměrně krátkou v porovnání s jedním z nejdůležitějších nalezišť v Platištích n. Labem, jenž se od Labe nachází ve vzdálenosti 900 m.¹⁵⁷

Nálezy z těchto lokalit opět korespondují s vývojem ve východních Čechách, kdy naprostou většinu řadíme do mladší fáze MMK, ojedinělým a vzácným se pak může zdát nález drobného pohárku s červenou malbou z polohy „Pod požární zbrojnicí“.

8.2. Eneolitická naleziště

Nálezy kultury s nálevkovitými poháry (na mapě zobrazeny červenou barvou) jsou spojovány se značnou koncentrací vrtaných sekeromlatů, jenž byly nalezeny ve Štěpánkově ulici, v ulici Filištinské a na Resslově náměstí. Novější výzkumy prokázaly též přítomnost nositelů této kultury po celé ploše městské ostrožny, včetně ulice Hradební,¹⁵⁸ nicméně takřka všechny pravěké situace v místě ostrožny byly zničeny mladšími zásahy, proto nemůžeme o povaze osídlení v tomto období říci nic konkrétnějšího.¹⁵⁹ Objekty s touto kulturou byly též objeveny při námi sledovaném výzkumu v Chrudimi - Píšťovech.

¹⁵³ ČURDA, T.. *Chrudim - záchranná archeologická akce v Topolské ulici*, str. 51 - 55.

¹⁵⁴ VOKOLEK, V. - ZÁPOTOCKÝ, M.. *Východní Čechy v raném eneolitu: Lengyelská a jordanovská kultura*, str. 573.

¹⁵⁵ Tamtéž, str. 637.

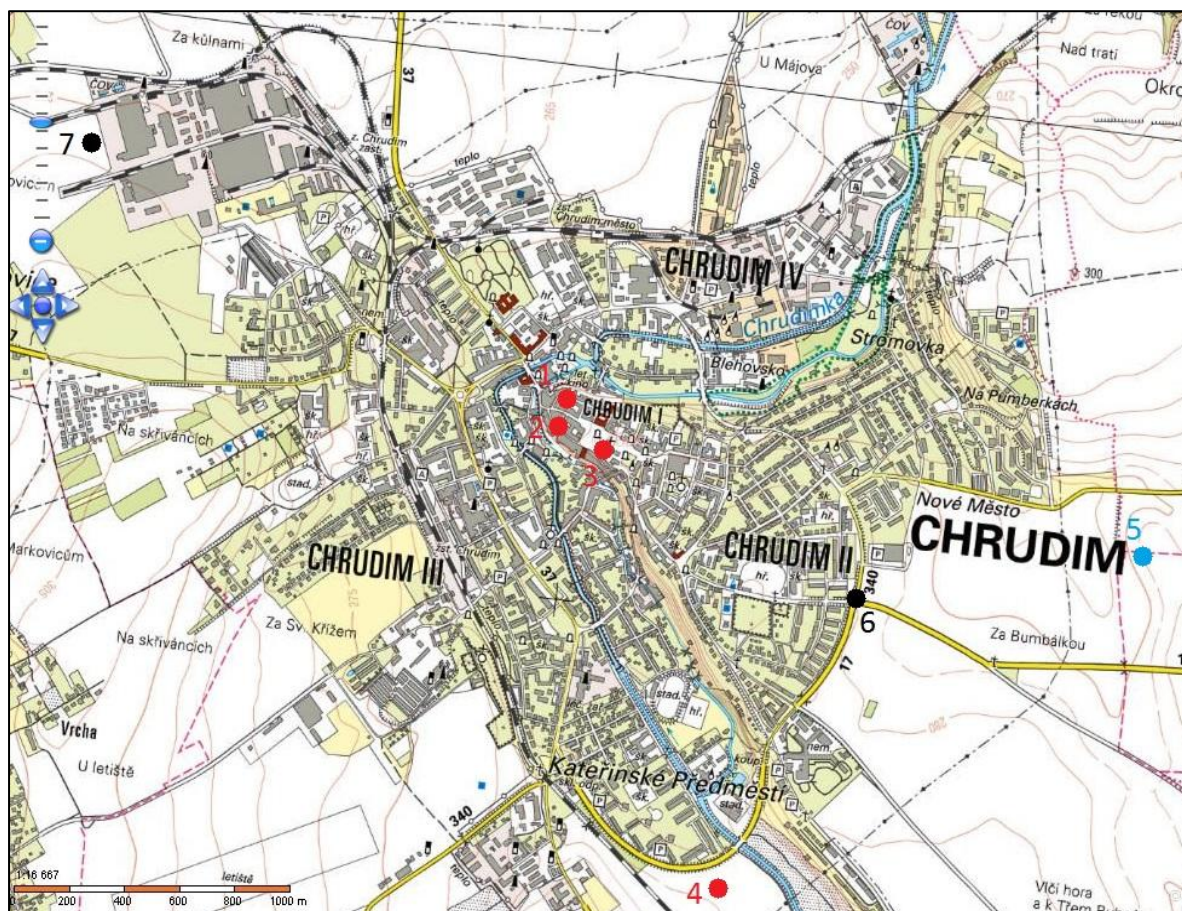
¹⁵⁶ Tamtéž.

¹⁵⁷ Tamtéž, str. 586.

¹⁵⁸ NOVÁK, Miroslav. *Pravěké osídlení Chrudimi - Hradební ulice*. In *Chrudimský vlastivědný sborník* 14, 2010, str. 29 - 67.

¹⁵⁹ MUSIL, J.. *Městské opevnění v Chrudimi. Srovnávací analýza výpovědi písemných, ikonografických a archeologických pramenů*, str. 59.

Pár objektů datovaných do řivnáčské kultury (na mapě zobrazeno modrou barvou) bylo objeveno při výzkumu na obchvatu Chrudimi, v místě rozhraní katastrálních území Chrudim a Kočí, pod úpatím pumbereckého návrší. Jinak ale o podobě střeoneolitického osídlení nemáme přesnější představu.¹⁶⁰ Posledním dokladem eneolitického osídlení Chrudimi jsou dva hrobové nálezy spadající do kultury zvoncovitých pohárů z místa bývalé Transparty a jeden sídlištní objekt náležící této kultuře byl prozkoumán při stavbě obchodního domu Kaufland v roce 2005 (na mapě zobrazeno černou barvou).¹⁶¹

Obrázek 13: Eneolitická naleziště na katastrálním území Chrudimi. 1 - Filištínská ulice, 2 - Štěpánkova ulice, 3 - Resslerovo náměstí, 4 - Chrudim-Píšťovy, 5 - Nález řivnáčské kultury při obchvatu Chrudimi, 6 - Poloha „u Kauflandu“, 7 - Areál bývalé Transparty. (Body jsou zakresleny pouze orientačně.)

1. Filištínská ulice¹⁶²:
Nadmořská výška - cca 262 m n. m., vzdálenost od vodního toku - cca 147 m
2. Štěpánkova ulice¹⁶³:
Nadmořská výška - cca 264 m n. m., vzdálenost od vodního toku - cca 140 m

¹⁶⁰ Tamtéž.

¹⁶¹ Tamtéž.

¹⁶² FROLÍK, J. - SIGL, J.. *Chrudim v pravěku a středověku. Obrazy každodenního života*, str. 14.

3. Resslovo náměstí¹⁶⁴:
Nadmořská výška - cca 270 m n. m., vzdálenost od vodního toku - cca 200 m
4. Chrudim - Píšťovy¹⁶⁵:
Nadmořská výška - cca 257 m n. m., vzdálenost od vodního toku - cca 215 m
5. Nález řivnáčské kultury při obchvatu Chrudimi¹⁶⁶:
Nadmořská výška - cca 269 m n. m., vzdálenost od vodního toku - cca 1 km
6. Poloha „u Kauflandu“¹⁶⁷:
Nadmořská výška - cca 282 m n. m., vzdálenost od vodního toku - cca 800 m
7. Areál bývalé Transporty¹⁶⁸:
Nadmořská výška - cca 275 m n. m., vzdálenost od vodního toku - cca 1,2 km

Oproti lengyelskému období nepozorujeme větší změny či výkyvy v nadmořské výšce. Hodnoty jsou v rozmezí od cca 257 do 282 m n. m., průměrná hodnota nadmořské výšky činí 268,4 m n.m..

Jestliže vzdálenost od vodního toku v předchozím období byla do maxima 650 metrů z objevených lokalit, tak v eneolitu sahá tato délka i přes 1 km. Zatímco vzdálenosti od Resslova náměstí, našeho naleziště v Píšťovech, Filištínské a Štěpánkovy ulice, tedy v kultuře nálevkovitých pohárů, jsou od 140 do 215 metrů, tak u nálezů kultury řivnáčské při obchvatu Chrudimi je vzdálenost cca 1 km. V mladším eneolitu, respektive v kultuře zvoncovitých pohárů je tato vzdálenost ještě větší. Nález dvou hrobů z areálu bývalé Transporty je vzdálen okolo 1300 m. Jestliže se ale jednalo o pohřebiště té doby, mohlo být situováno dál od sídliště a tím by tato vzdálenost byla zkreslená.

Z východních Čech známe eneolitická naleziště především z období KNP, kultury řivnáčské a kultury se zvoncovitými poháry. Vzácný je též nález bošácké skupiny z Plotišť nad Labem. Není proto překvapením, že naleziště z Chrudimi korespondují s tímto vývojem. Na lokality s kulturami jako je badenská, kulovité amfory či kultura se šňůrovou keramikou si budeme muset ještě počkat.

¹⁶³ Tamtéž.

¹⁶⁴ Tamtéž.

¹⁶⁵ MUSIL, J.. *Zpráva o archeologickém výzkumu provedeném na základě dohody č. 42/09 na lokalitě Chrudim - Píšťovy, akce: OC Tesco Chrudim - Píšťovy*. Nálezová zpráva, uložena v Regionálním muzeu v Chrudimi.

¹⁶⁶ MUSIL, J.. *Městské opevnění v Chrudimi. Srovnávací analýza výpovědi písemných, ikonografických a archeologických pramenů*, str. 59.

¹⁶⁷ Tamtéž.

¹⁶⁸ FROLÍK, J. - SIGL, J.. *Chrudim v pravěku a středověku. Obrazy každodenního života*, str. 14.

9. Závěr

Záchranný archeologický výzkum při stavbě OC Tesco přinesl zásadní poznatky o pravěkém osídlení Chrudimi. Sídliště bylo situováno v nadmořské výšce 257 m n. m., což odpovídá i nadmořským výškám sídlišť nejen lengyelské kultury z východních Čech. Celkem zde bylo prozkoumáno 360 archeologických objektů a byly zde zastoupeny i řidčeji se vyskytující období pravěku ze starého eneolitu, staršího stupně stěhování národů, z pozdně laténského období či z konce doby římské.¹⁶⁹

Prvotním cílem této bakalářské práce bylo zpracování eneolitických nalezišť v Chrudimi, včetně naleziště v Píšťovech. Měl být podán komplexní obraz osídlení z tohoto období s přihlédnutím k situaci ve východních Čechách. To se částečně podařilo realizovat v 7. kapitole. Nicméně objekt 300, který byl původně zařazen do kultury s nálevkovitými poháry a jež jsem měl zpracovat, byl pro svou keramickou skladbu určen jako lengyelský, čímž tato práce nabyla značné komplikovanosti.

Celkem bylo v objektu 300, jenž je pro svoje rozměry určen jako žlab, nalezeno 286 nálezů, z nichž 234 kusů tvoří keramika atypická, 40 keramika typická, 3 kusy štípané industrie, 1 oblázek s provrtem, 1 přeslen, 1 ks drtiče, 3 ks drtidla a 3 kusy zlomků strusky.

Z nepočtené typické keramiky se podařilo rozpoznat pouze 11 nádob datované do lengyelské kultury. Do kategorie mís náleží 5 ks, mís na nožce 2 ks, poháry jsou zastoupeny třemi střepy a hrnce pouze jedním fragmentem. Ostatní zlomky keramiky nebylo možné blíže identifikovat. I proto tento soubor shledávám jako hodně podprůměrný a jen těžko z něj lze vyvodit ucelenější závěr. Keramika podobného rázu, ovšem mnohem početnější a pestřejší byla nalezena např. v Třebosicích či v Předměřicích nad Labem.

I přes tyto skutečnosti jsem se pokusil zpracovat a podat čtenáři obraz vývoje lengyelské kultury ve východních Čechách, respektive v Chrudimi. Totéž platí i o kulturách eneolitických.

Tato práce zpracovává pouze jeden z 360 objektů, a proto se domnívám, že by mohla sloužit jako jakýsi odrazový můstek dalšímu badateli, neboť samotný výzkum v Chrudimi - Píšťovech zatím není podrobněji zpracován. Jeho zpracování by mohlo přinést další nové a komplexnější poznatky o lengyelském či eneolitickém osídlení Chrudimi.

¹⁶⁹ MUSIL, J.. *Zpráva o archeologickém výzkumu provedeném na základě dohody č. 42/09 na lokalitě Chrudim - Píšťovy, akce: OC Tesco Chrudim - Píšťovy*. Nálezová zpráva, uložena v Regionálním muzeu v Chrudimi.

10. Resumé

Archaeological research in the construction of OC Tesco brought a fundamental understanding of prehistoric settlement in Chrudim. The settlement was located at an altitude of 257 m above sea level, which corresponds to altitudes settlements not only of the Lengyel culture in Eastern Bohemia. In total there were examined 360 archaeological objects were represented and rarely occurring prehistory of the old Eneolithic, the earlier stage of the migration of peoples, from the late La Tène period or the end of the Roman period.

The primary objective of this work was to process Eneolithic sites in Chrudim, including deposits in the settlement of Píšťovy. Should be given a comprehensive picture of settlements from this period with regard to the situation in eastern Bohemia. This was partly realized in Chapter 7. However, the object 300, which was originally included in the culture with a funnel-shaped cups and that I had processed was for his ceramic compositions intended as Lengyel, making this work took considerable complexity.

Altogether object 300, which is intended for their dimensions as the manger found 286 findings, of which 234 pieces of pottery forms atypical, 40 ceramics typical, 3 pieces of chipped industry, one pebble to drill through 1 whorl, 1 pc crushers, 3 pcs crusher, 3 pieces and fragments of slag.

Of the few typical pottery was able to identify only 11 vessels dated to Lengyel culture. The category includes 5 pcs bowls, footed bowls 2 pieces, cups are represented by three pieces, pot is represented by one fragment. Other fragments of pottery could not be further identified. That's why I find this file as much below average and hardly it can be deduced complete conclusion. Pottery of a similar nature, but much more numerous and varied as was found in Třebosice or in Předměřice nad Labem.

Despite these facts, I tried to prepare and provide the reader picture of the development of the Lengyel culture in Eastern Bohemia, respectively, in Chrudim. The same applies to the Eneolithic cultures.

This work handles only one of the 360 objects, and therefore I think that it could serve as a sort of springboard next researcher, as the research itself in Chrudim - Píšťovy yet further elaborated. The processing could provide some further information about Lengyel and Eneolithic settlement of Chrudim.

11. Přílohy

11.1. Katalog keramických nálezů

OBR 8:

1. Fragment okraje, povrch drsný, hnědo-šedé barvy, v keramickém těstě příměs písku. Rozm.: 2,9 x 2,2 cm, A40957 (obr. 8:1).
2. Fragment silnostěnného dna, povrch drsný, hnědo-šedé barvy, v keramickém těstě příměs písku. Rozm.: 5,2 x 5,3 cm, A40753 (obr. 8:2).
3. Fragment silnostěnného dna, povrch drsný, hnědo-šedé barvy, v keramickém těstě příměs písku a kamínků. Rozm.: 4,2 x 3,5 cm, A40754 (obr. 8:3).
4. Fragment zlomeného ucha, povrch drsný, hnědo-šedé barvy, v keramickém těstě příměs kamínků a písku. Rozm.: 5,0 x 4,3 cm, A40689 (obr. 8:4).
5. Fragment okraje, pravděpodobně poháru, povrch drsný, hnědo-šedé barvy, v keramickém těstě příměs písku a kamínků. Rozm.: 5,5 x 4,6 cm, A40754 (obr. 8:5).
6. Fragment okraje, povrch drsný, hnědo-šedé barvy, v keramickém těstě příměs písku a kamínků. Rozm.: 4,8 x 3,2 cm, A40754 (obr. 8:6).
7. Oblázek s provrtem, možné hladítko na tvorbu keramiky, povrch hladký, černo-zelené barvy. Rozm.: 2,7 x 3,0 cm (obr. 8:7).
8. Fragment silnostěnného dna, povrch drsný, hnědo-šedé barvy, v keramickém těstě příměs písku a kamínků. Rozm.: 6,1 x 10,2 cm, A40691 (obr. 8:8).
9. Fragment dna, povrch drsný, hnědo-šedé barvy, v keramickém těstě příměs písku a kamínků. Rozm.: 3,6 x 6,8 cm, A40691 (obr. 8:9).
10. Fragment dna, povrch drsný, hnědo-šedé barvy, v keramickém těstě příměs písku a kamínků. Rozm.: 3,9 x 3,2 cm, A40691 (obr. 8:10).
11. Fragment výdutě zdobené plastickým, málo vyčnívajícím bochánkovitým pupkem, povrch drsný, hnědo-šedé barvy, v keramickém těstě příměs písku a kamínků. Rozm.: 6,2 x 3,6 cm, A40691 (obr. 8:11).

12. Fragment zlomeného ucha, povrch drsný, hnědo-šedé barvy, v keramickém těstě příměs kamínků. Rozm.: 1,6 x 3,7 cm, A40755 (obr. 8:12).

OBR 9:

1. Fragment těla mísy s rozevřenými plecemi, zdobený plastickým kulovitým pupkem, povrch drsný, hnědo-šedé barvy, v keramickém těstě příměs písku a kamínků. Rozm.: 7,7 x 6,0 cm, A40754 (obr. 9:1).

2. Fragment tenkostěnného dna, povrch hlazený, žluto-šedé barvy. Rozm. 3,6 x 2,7 cm, A40755 (obr. 9:2).

3. Fragment tenkostěnného dna, povrch hlazený, šedé barvy. Rozm.: 2,0 x 3,4 cm, A40755 (obr. 9:3).

4. Fragment tenkostěnného dna, povrch hlazený, šedé barvy. Rozm.: 1,9 x 2,3 cm, A40755 (obr. 9:4).

5. Fragment výdutě zdobené kulovitým plastickým pupkem, povrch drsný, hnědo-šedé barvy, v keramickém těstě příměs písku a kamínků. Rozm.: 8,6 x 4,8 cm, A40691 (obr. 9:5).

6. Fragment okraje, povrch drsný, hnědo-šedé barvy, v keramickém těstě příměs kamínků. Rozm.: 3,2 x 3,3 cm, A40685 (obr. 9:6).

7. Fragment okraje, povrch drsný, hnědo-šedé barvy, v keramickém těstě příměs kamínků. Rozm.: 3,2 x 3,7 cm, A40685 (obr. 9:7).

8. Fragment těla mísy s odlomeným kulovitým pupkem, povrch drsný, hnědo-šedé barvy, v keramickém těstě příměs kamínků. Rozm.: 6,7 x 4,8 cm, A40755 (obr. 9:8).

9. Fragment okraje, povrch drsný, hnědo-šedé barvy, v keramickém těstě příměs kamínků. Rozm.: 2,8 x 3,4 cm, A40685 (obr. 9:9).

10. Střep z mísy na nožce, zachován fragment dna mísy a náběh na nožku, povrch drsný, hnědo-šedé barvy, v keramickém těstě příměs kamínků. Rozm.: 3,9 x 6,2 cm, A40755 (obr. 9:10).

11. Fragment výdutě zdobené plastickým vysedlým pupkem, povrch drsný, hnědo-šedé barvy, v keramickém těstě příměs kamínků. Rozm.: 7,2 x 4,7 cm, A40685 (obr. 9:11).

OBR 10:

1. Fragment výdutě podhrdlí zdobené nehtovými vrypy, povrch drsný, hnědo-oranžové barvy, v keramickém těstě příměs kamínků, zřejmě se jedná o intruzi slezskoplatěnické kultury.

Rozm.: 3,4 x 2,3 cm, A40699 (obr. 10:1).

2. Fragment okraje, povrch drsný, hnědo-šedé barvy, v keramickém těstě příměs kamínků.

Rozm.: 6,5 x 4,8 cm, A40768 (obr. 10:2).

3. Fragment dna, povrch hlazený, hnědo-šedé barvy, v keramickém těstě příměs kamínků.

Rozm.: 3,1 x 2,9 cm, A40788 (obr. 10:3).

4. Fragment výdutě zdobené plastickým pupkem typu „soví hlavička“, povrch drsný, hnědo-šedé barvy, v keramickém těstě příměs kamínků. Rozm.: 6,2 x 4,3 cm, A40908 (obr. 10:4).

5. Fragment výdutě mísy, povrch drsný, hnědo-šedé barvy, v keramickém těstě příměs kamínků. Rozm.: 5,9 x 4,2 cm, A40786 (obr. 10:5).

6. Fragment výdutě mísy s rozevřenými plecemi a zesíleným okrajem, povrch hlazený, hnědo-černé barvy, v keramickém těstě příměs kamínků. Rozm.: 5,6 x 5,6 cm, A40786 (obr. 10:6).

7. Fragment dna, povrch drsný, hnědo-šedé barvy, v keramickém těstě příměs kamínků.

Rozm.: 6,9 x 5,7 cm, A40914 (obr. 10:7).

8. Fragment dna, povrch drsný, hnědo-šedé barvy, v keramickém těstě příměs kamínků.

Rozm.: 3,8 x 3,0 cm, A40914 (obr. 10:8).

9. Fragment dna, povrch drsný, hnědo-šedé barvy, v keramickém těstě příměs kamínků.

Rozm.: 5,2 x 4,3 cm, A40904 (obr. 10:9).

10. Fragment dna, povrch drsný, hnědo-šedé barvy, v keramickém těstě příměs kamínků.

Rozm.: 5,0 x 3,9 cm, A40906 (obr. 10:10).

11. Fragment dna, povrch drsný, hnědo-šedé barvy, v keramickém těstě příměs kamínků.

Rozm.: 5,1 x 2,8 cm, A40906 (obr. 10:11).

12. Fragment okraje poháru s vysokým prohnutým rozevřeným okrajem, povrch hlazený, hnědo-šedé barvy, v keramickém těstě příměs kamínků. Rozm.: 5,8 x 4,7 cm, A40911 (obr. 10:12).

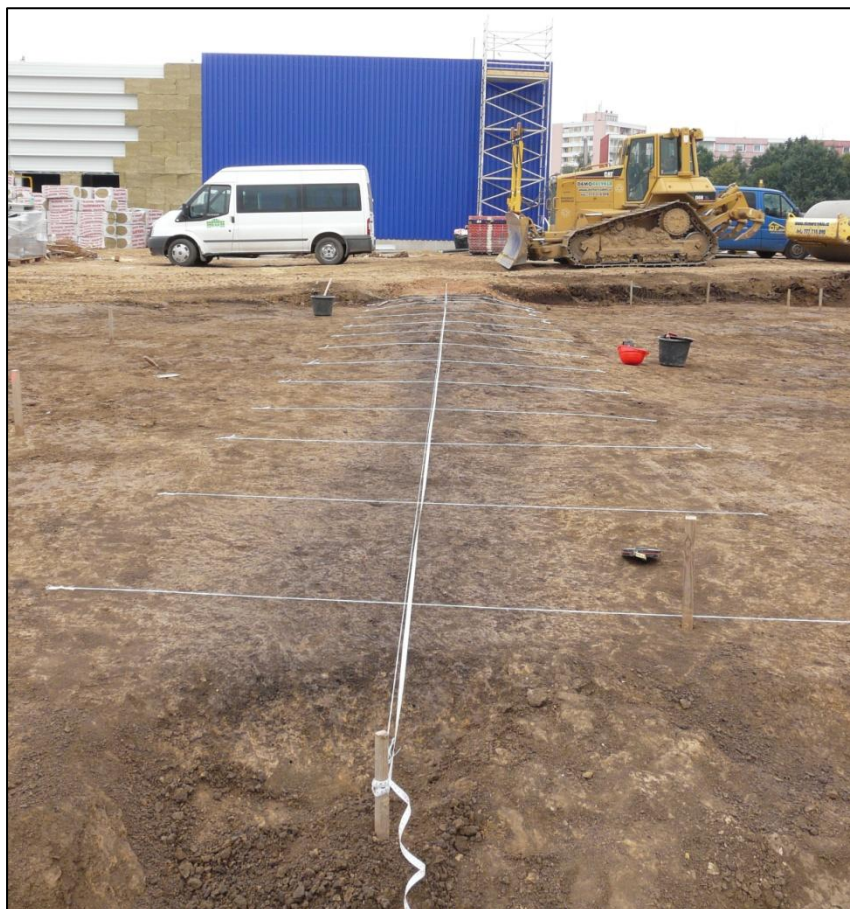
OBR 11:

1. Střep z okraje hrnce s hrdlem neodděleným, prohnutým, povrch drsný, hnědo-šedé barvy, v keramickém těstě příměs kamínků. Rozm.: 4,6 x 6,2 cm, A40695 (obr. 11:1).
2. Fragment okraje mísy s rozevřenými plecemi a zesíleným okrajem, zdobený plastickým bochánkovitým pupkem, povrch drsný, hnědo-šedé barvy, v keramickém těstě příměs kamínků. Rozm.: 5,2 x 4,9 cm, A40914 (obr. 11:2).
3. Fragment okraje poháru, povrch hlazený, hnědo-šedé barvy, v keramickém těstě příměs kamínků. Rozm.: 6,6 x 4,6 cm, A40914 (obr. 11:3).
4. Střep z mísy na nožce, zachován fragment dna mísy a náběh na nožku, povrch drsný, hnědo-šedé barvy, v keramickém těstě příměs kamínků. Rozm.: 5,2 x 2,0 cm, A40914 (obr. 11:4).
5. Fragment okraje poháru, povrch hlazený, hnědo-šedé barvy, v keramickém těstě příměs kamínků. Rozm.: 3,9 x 4,2 cm, A40914 (obr. 11:5).
6. Fragment zlomeného ucha, povrch drsný, hnědo-šedé barvy, v keramickém těstě příměs kamínků. Rozm.: 4,6 x 3,2 cm, A40906 (obr. 11:6).
7. Přeslen, povrch drsný, hnědo-šedé barvy, v keramickém těstě příměs kamínků. Rozm.: 3,0 x 2,0 cm, A40718 (obr. 11:7).
8. Zlomek z ploché čepelky, materiál: silicit glacienních sedimentů. Rozm.: 3,5 x 1,0 cm, (obr. 11:8).
9. Zlomek srpové čepelky, materiál: silicit glacienních sedimentů. Rozm.: 3,4 x 1,6 cm, (obr. 11:9).
10. Z větší části přepálený úštěp, materiál: silicit glacienních sedimentů, původní účel nelze určit. Rozm.: 2,7 x 0,9 cm, (obr. 11:10).

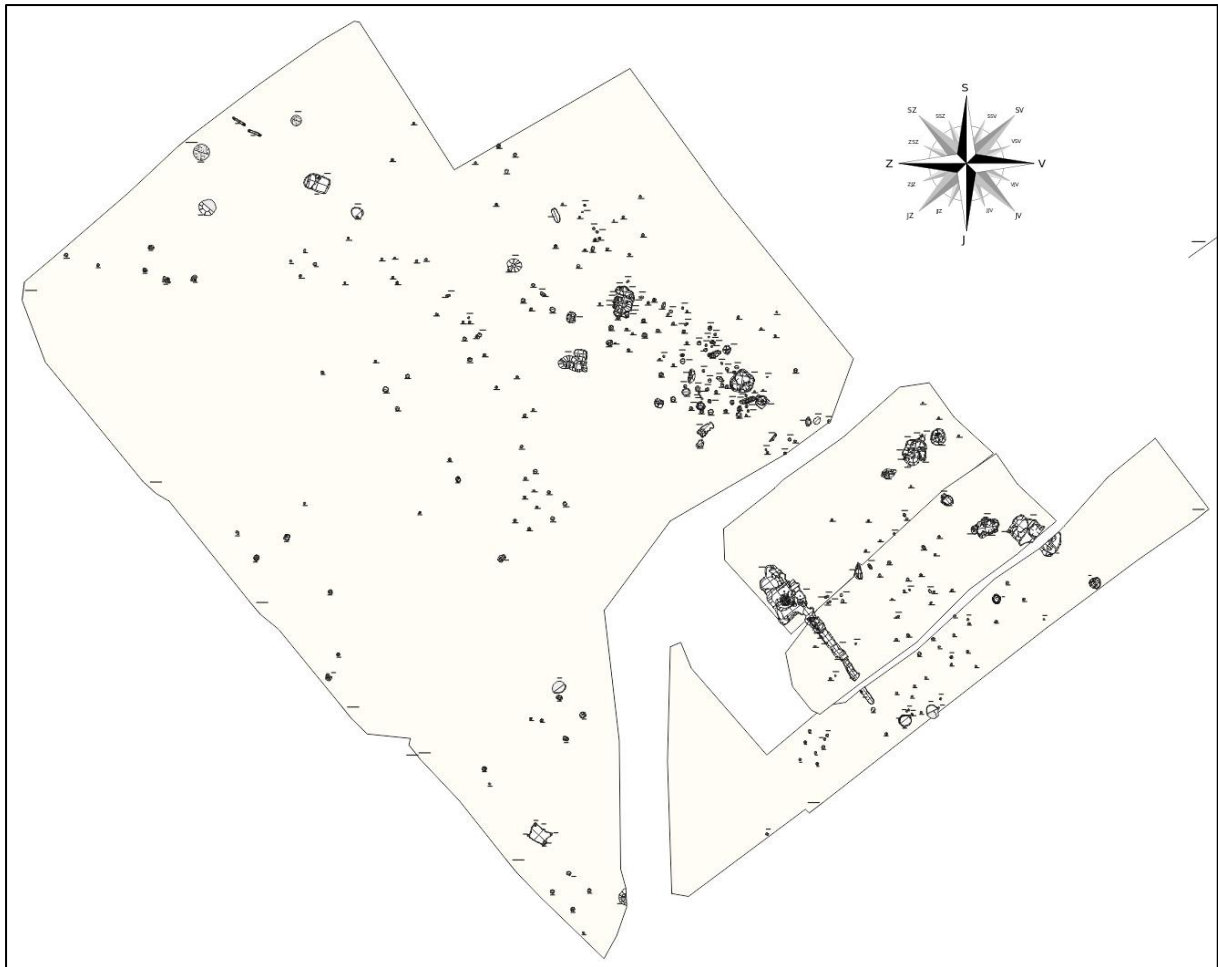
11.2. Obrazové přílohy

Obrázek 14: Obláček s provrtem, sloužící zřejmě jako hladítko keramiky. (Foto Filip Habrman.)

Obrázek 15: Objekt 300 před jeho preparací. (Foto J. Švédová.)

Obrázek 16: Celkový plán výzkumu v Chrudimi - Píšťovech.

12. Seznam použitých zdrojů

12.1. Literatura

CEBOVÁ, Kristýna. *Nálezy lengyelské kultury na polykulturním sídlišti v Třebosicích (okr. Pardubice)*. Diplomová práce 2012, Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta.

CULEK, Martin (ed.). *Biogeografické členění České republiky*. Praha, 1996. ISBN 80-85368-80-3.

ČTVERÁK, Vladimír - HOLODŇÁK, Petr - SIGL, Jiří. *Žernov tzv. řeckého typu z Chrudimi*. *Archeologie ve středních Čechách* 11, 2007, str. 313 - 333.

ČURDA, Tomáš. *Chrudim - záchranná archeologická akce v Topolské ulici*. Zpravodaj Krajského Muzea východních Čech, číslo 1, ročník XV. Hradec Králové, 1988, str. 51 - 55.

ČURDA, Tomáš. *Záchranný výzkum pohřebiště kultury zvoncovitých pohárů v Hrochově Týnci - Stičanech*. Zpravodaj Krajského Muzea východních Čech, číslo 1, ročník XIII. Hradec Králové, 1986, str. 32 - 45.

ČURDA, Tomáš. *Záchranný výzkum v Blatě*. Zpravodaj Krajského Muzea východních Čech, číslo 1, ročník XI. Hradec Králové, 1984, str. 19 - 39.

DOLEŽEL, Jaroslav.. *Sídlištní objekt kultury zvoncovitých pohárů z Plotiště nad Labem (okr. Hradec Králové)*. In *Archeologie východních Čech* 4. Hradec Králové, 2013, str. 68 - 97.

DOMEČKA, Ludvík. *Předhistorické nálezy z let 1919 - 1928 ve Vlastivědném museu pro východní Čechy v Chrudimi*. *Vlastivědný sborník východočeský* IV/1929, str. 34 - 37.

FROLÍK, Jan - SIGL, Jiří. *Archeologický výzkum v Břetislavově ulici a na Žižkově náměstí v Chrudimi*. Zpravodaj Krajského Muzea východních Čech, číslo 19/1993. Hradec Králové, 1993, str. 80 - 86.

FROLÍK, Jan - SIGL, Jiří. *Chrudim v pravěku a středověku. Obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998. ISBN 80-902531-0-5.

FROLÍK, Jan - SIGL, Jiří. *Pokračování zjišťovacího výzkumu ve Štěpánkově ulici čp. 85 v Chrudimi v roce 1990*. Zpravodaj Krajského Muzea východních Čech, číslo 18/1991-1992. Hradec Králové, 1993, str. 69 - 72.

FROLÍK, Jan - SIGL, Jiří. *Předběžná zpráva o výsledcích záchranného výzkumu v Chrudimi (rekonstrukce kanalizace a vodovodu)*. Zpravodaj Krajského Muzea východních Čech, číslo 1, ročník XI. Hradec Králové, 1984, str. 74 - 82.

FROLÍK, Jan. - SIGL Jiří. *Předběžná zpráva o záchranném výzkumu v Chrudimi na Kateřinském předměstí*. Zpravodaj muzea v Hradci Králové, číslo 1, ročník XI. Hradec Králové, 1984, str. 72 - 73.

FROLÍK, Jan. - SIGL Jiří. *Předstihový archeologický výzkum v Chrudimi – Filištínské ulici na staveništi nové budovy Okresního archivu v roce 1996*. Zpravodaj muzea v Hradci Králové 23. Hradec Králové, 1997, str. 86 - 95.

FROLÍK, Jan. - SIGL Jiří. *Záchranné výzkumy v Chrudimi v roce 1984*. Zpravodaj muzea v Hradci Králové, číslo 1, ročník XII. Hradec Králové, 1985, str. 91 - 97.

FROLÍK, Jan. – SIGL, Jiří. *Pokračování archeologického výzkumu ve Filištínské ulici v Chrudimi v roce 1997*. Zpravodaj muzea v Hradci Králové 24. Hradec Králové, 1998. ISBN 80 – 85031 – 28 -0, str. 137 - 147.

FROLÍK, Jan. *Archeologické nálezy Chrudimsko(Chrudim)*. Chrudim, 1981.

FROLÍK, Jan. *Archeologické nálezy z prostoru továrny Transporta Chrudim*. Zpravodaj Krajského Muzea východních Čech, číslo 1-2, ročník VII. Hradec Králové, 1980, str. 65 - 78.

FROLÍK, Jan. *Eneolitická měděná sekera z Proseče*. Archeologické rozhledy 33, 1981, str. 317.

HROMÁDKOVÁ, Kateřina. *Karel Václav Adámek a jeho činnost muzejní a muzeologická*. Diplomová práce 2008. Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická.

JÍLEK, Jan - MUSIL, Jan. *Osada z pozdní doby římské a počátku doby stěhování národů v Chrudimi*. Východočeský sborník historický 21, 2012, str. 3 - 76

KALFERST, Jiří - ZÁPOTOCKÝ, Milan. *Sídlíště ze staršího období kultury nálevkovitých pohárů u Benátek, okr. Hradec Králové*. Archeologické rozhledy 43, 1991, str. 376 - 410.

KALFERST, Jiří. - SIGL, Jiří. - VOKOLEK, Vít. *Archeologické přírůstky v Muzeu východních Čech v Hradci Králové v letech 1990 a 1991*. Zpravodaj Krajského Muzea východních Čech, číslo 18/1991-1992. Hradec Králové, 1993, str. 7 - 29.

- KALFERST, Jiří. - SIGL, Jiří. - VOKOLEK, Vít. *Přírůstky archeologické sbírky KMVČ 1986*. Zpravodaj Krajského Muzea východních Čech, číslo 1, ročník XIV. Hradec Králové, 1987, str. 3 - 25.
- KALFERST, Jiří. *Předstihový a záchranný výzkum v Benátkách (okres Hradec Králové)*. Zpravodaj Krajského Muzea východních Čech, číslo 1, ročník XIII. Hradec Králové, 1986, str. 24 - 31.
- KLAUS, Alois. *Chrudimsko a Nasavrcko, díl IV: Prehistorie a historie obcí na Chrudimsku*. Chrudim, 1926.
- KYTLICOVÁ, Olga. *Slovanské sídliště v Chrudimi*. Archeologické rozhledy 8, 1956, str. 92 - 93.
- LUTOVSKÝ, Michal - SMEJTEK, Lubor a kol.. *Pravěká Praha*. Praha, 2005. ISBN 80-7277-236-8.
- MORAVCOVÁ, Marta - FRANZEOVÁ VOKOUNOVÁ, Dagmar. *Paleolitické a mezolitické nálezy ve sbírkách Regionálního muzea v Chrudimi*. Chrudimský vlastivědný sborník 15/2011. ISBN 978-80-8707809-9, str. 17 - 37.
- MUSIL, František a kol.. *Dějiny východních Čech: v pravěku a středověku (do roku 1526)*. Praha, 2009. ISBN 978-80-7422-003-6.
- MUSIL, Jan. *Městské opevnění v Chrudimi. Srovnávací analýza výpovědi písemných, ikonografických a archeologických pramenů*. Rigorózní práce 2012. Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická.
- MUSIL, Jan. *Zpráva o archeologickém výzkumu provedeném na základě dohody č. 42/09 na lokalitě Chrudim - Pišťovy, akce: OC Tesco Chrudim - Pišťovy*. Nálezová zpráva, uložena v Regionálním muzeu v Chrudimi.
- NECHVÁTAL, Bořivoj. *Nález středohradištní keramiky v Chrudimi*. Archeologické rozhledy 19, 1967, str. 98 - 100.
- NEUSTUPNÝ, Evžen (ed.) et al. *Archeologie pravěkých Čech 4: Eneolit*. Praha, 2008. ISBN 978-80-86124-77-3.

- NOVÁK, Miroslav. *Pravěké osídlení Chrudimi - Hradební ulice*. In Chrudimský vlastivědný sborník 14, 2010, str. 29 - 67.
- PAVLŮ, Ivan (ed.) - ZÁPOTOCKÁ, Marie. *Archeologie pravěkých Čech 3: Neolit*. Praha, 2007. ISBN 978-80-86124-71-1.
- PODBORSKÝ, Vladimír a kol.. *Numerický kód moravské malované keramiky: Problémy deskripce v archeologii*. Brno, 1977.
- PODBORSKÝ, Vladimír a kol.. *Pravěké dějiny Moravy*. Brno, 1993. ISBN 80-85048-45-0.
- RATAJ, Jan. *Slovanská obilnice v Chrudimi*. Archeologické rozhledy 4, 1952, str. 453 - 454.
- RYBOVÁ, Alena - VOKOLEK, Vít. *Terénní výsledky komplexního výzkumu v Plotištích n. L.* Archeologické rozhledy 24, 1972, str. 328 - 336.
- SIGL, Jiří - VOKOLEK, Vít. *Archeologické nálezy v roce 1985*. Zpravodaj Krajského Muzea východních Čech, číslo 1, ročník XIII. Hradec Králové, 1986, str. 5 - 23.
- SIGL, Jiří - VOKOLEK, Vít. *Záchranné výzkumy a jiné akce provedené arch. odd. K MVČ v Hradci Králové v roce 1979*. Zpravodaj Krajského Muzea východních Čech, číslo 1-2, ročník VII. Hradec Králové, 1980, str. 1 - 3.
- SIGL, Jiří - VOKOLEK, Vít. *Záchranné výzkumy a jiné akce v terénu provedené v roce 1978*. Zpravodaj Krajského Muzea východních Čech, číslo 1, ročník VI. Hradec Králové, 1979, str. 3 - 10.
- SIGL, Jiří. - VOKOLEK, Vít. *Záchranné výzkumy, terénní průzkumy a další akce AO K MVČ v roce 1976*. Zpravodaj Krajského Muzea východních Čech, číslo 2, ročník IV. Hradec Králové, 1977, str. 3 - 11.
- SIGL, Jiří. *Výzkum sídliště u sv. Kříže v Chrudimi*. Zpravodaj Krajského Muzea východních Čech, číslo 1, ročník XIII. Hradec Králové, 1986, str. 70 - 78.
- SKLENÁŘ, Karel a kol.. *Encyklopedie pravěku v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha, 2002. ISBN 80-7277-115-9.
- VÁVRA, Miloš - VOKOLEK, Vít. *Pozdně neolitické sídliště v Chrudimi*. Archeologické rozhledy 33, 1981, str. 241 - 257.

VÁVRA, Miloš. *Lengyelské osídlení Topolu a poznámky k mladoneolitickým kruhovým areálům*. Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity E 30, 1985, str. 73 - 80.

VÍCH, David - ŠÍDA, Petr. *Časně eneolitické sídliště v Cerekvici nad Loučnou*. Archeologie východních Čech Supplementum 1: Sborník k počtě Jiřího Kalfersta. Hradec Králové, 2014. ISBN 978-80-85031-99-7, str. 323 - 334.

VOKOLEK, Vít - ZÁPOTOCKÝ, Milan. *Východní Čechy ve středním eneolitu. Otázka zásahu bošácké skupiny*. Památky archeologické 81. Praha, 1990, str. 28 - 58.

VOKOLEK, Vít. - ZÁPOTOCKÝ, Milan. *Východní Čechy v raném eneolitu: Lengyelská a jordanovská kultura*. Archeologie ve středních Čechách 13. Praha, 2009, str. 567 - 654.

VOKOLEK, Vít. *Archeologický výzkum v Chrudimi – Pumberkách v roce 1986*. Zpravodaj Krajského Muzea východních Čech, číslo 1, ročník XIV. Hradec Králové, 1987, str. 30 - 37.

VOKOLEK, Vít. *Eneolitický hrob z Plotišť n. L. a pohřebiště zvoncovitých pohárů v Předměřicích n. L.* Archeologické rozhledy 33, 1981, str. 481 - 486.

VOKOLEK, Vít. *Lužické pohřebiště v Chrudimi*. Archeologické rozhledy 37, 1985, str. 244 - 260.

VOKOLEK, Vít. *Nález lengyelské keramiky z Libišan*. Archeologické rozhledy 47, 1995, str. 506 - 508.

VOKOLEK, Vít. *Nálezy při stavbě vodojemu v Holohlavech*. Zpravodaj Krajského Muzea východních Čech, číslo 1, ročník XII. Hradec Králové, 1985, str. 40 - 64.

VOKOLEK, Vít. *Počátky osídlení východních Čech*. Hradec Králové, 1993.

VOKOLEK, Vít. *Pohřebiště lužické kultury ve východních Čechách I*. Praha, 2003.

VOKOLEK, Vít. *Východočeská halštatská pohřebiště*. Pardubice, 1999.

VOKOLEK, Vít. *Záchranný výzkum v Lochenicích, část I*. Zpravodaj Krajského Muzea východních Čech, číslo 1-2, ročník VII. Hradec Králové, 1980, str. 29 - 64.

VOKOLEK, Vít. *Záchranný výzkum v Úhřeticích v r. 1976*. Zpravodaj Krajského Muzea východních Čech, číslo 2, ročník IV. Hradec Králové, 1977, str. 15 - 19.

ZÁPOTOCKÁ, Marie. *Chrudim. Příspěvek ke vztahu české skupiny kultury s vypíchanou keramikou k malopolské skupině Samborzec-Opatów*. *Archeologické rozhledy* 56, 2004, str. 3 - 55.

12.2. Internetové zdroje

<http://www.chrudim.eu/mesto/o-chrudimi/zakladni-informace.html> [1.10.2013].

<http://www.mikroregionchrudimsko.cz/index.php?nid=663&lid=cs&oid=23172> [1.10.2013].

http://www.muzeumcr.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=398:zachranny-archeologicky-vyzkum-pi-stavb-oc-tesco-chrudim-piovy-2009&catid=100:archeologicke-vyzkumy&Itemid=83 [5.10.2013].

http://zpravy.idnes.cz/doklady-ritualniho-kanibalismu-nedaleko-chrudimi-fva-/domaci.aspx?c=A130410_143021_pardubice-zpravy_pri [21.10.2013].

13. Seznam použitých zkratek

ATP - atypický

AV ČR - Akademie věd České republiky

cca - cirká

cm - centimetr

č. - číslo

čp. - číslo popisné

J - jih

JV - jihovýchod

k. - kultura

KNP - kultura nálevkovitých pohárů

ks - kus

KZP - kultura zvoncovitých pohárů

m - metr

m n. m. - metrů nad mořem

md - maximální délka

mh - maximální hloubka

mm - milimetr

MMK - moravská malovaná keramika

mš - maximální šířka

n. l. - našeho letopočtu

např. - například

obj. - objekt

obr. - obrázek

OC - obchodní centrum

okr. - okres

př. n. l. - před naším letopočtem

S - sever

seg. - segment

SZ - severozápad

ŠI - štípaná industrie

tzn. - to znamená

tzv. - takzvaně